

**M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A**

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

**Souvislost parentifikace v dětství
s nárokovostí v romantických
vztazích mladých dospělých žen:
přehnané vs. potlačené očekávání
a role vazby k partnerovi**

Bakalářská práce

ADÉLA CHALUPOVÁ

Vedoucí práce: doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D.

Katedra psychologie
Program Psychologie

Brno 2025

MUNI
FSS

Bibliografický záznam

Autor:	Adéla Chalupová Fakulta sociálních studií Masarykova univerzita Katedra psychologie
Název práce:	Souvislost parentifikace v dětství s nárokovostí v romantických vztazích mladých dospělých žen: přehnané vs. potlačované očekávání a role vazby k partnerovi
Studijní program:	Psychologie
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D.
Rok:	2025
Počet stran:	83
Klíčová slova:	parentifikace, vztahová nárokovost, vazbové styly, mladá dospělost, emoční parentifikace, instrumentální parentifikace, romantické vztahy

Bibliographic record

Author: Adéla Chalupová
Faculty of Social Studies
Masaryk University
Department of Psychology

Title of Thesis: The Association between Childhood Parentification and Entitlement in Romantic Relationships among Young Adult Women: Inflated vs. Restricted Expectations and the Role of Attachment

Degree Programme: Psychology

Supervisor: doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D.

Year: 2025

Number of Pages: 83

Keywords: parentification, relational entitlement, attachment styles, young adulthood, emotional parentification, instrumental parentification, romantic relationships

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na souvislost parentifikace v dětství s nárokovostí v romantických vztazích mladých dospělých žen a na roli citové vazby ve vztahu k partnerovi. Parentifikace je chápána jako dlouhodobé přebírání pečujících/rodičovských rolí dítětem. Nárokovost je operacionalizována ve dvou dimenzích: přehnané (inflated) a potlačené (restricted) očekávání. Výzkum měl průřezový design a využíval online self-report dotazník u žen ve věku 18–29 let v partnerském vztahu (N = 431). Byla použita retrospektivní verze Dotazníku zmatení rolí pro adolescenty (ZRA), škála partnerského attachmentu ECR-RS a česká verze dotazníku vztahové nárokovosti SRE-R. Analýzy ukázaly, že přehnaná nárokovost souvisí s vyšší úrovní vazbové úzkosti i vyhýbavosti, zatímco potlačená nárokovost souvisí zejména s úzkostí a vyšší instrumentální parentifikací. Emoční parentifikace se po zohlednění attachmentu jako samostatný prediktor neuplatnila, její retrospektivní skóry však byly výrazně vyšší u matek než u otců. Interakční vliv parentifikace a attachmentu na vztahovou nárokovost se v datech jako celek neukázal jako významný. Většina testovaných interakcí parentifikace a vazebných dimenzí nebyla statisticky významná. Výjimkou byl pouze, velikostí malý efekt interakce emoční parentifikace otce s vyhýbavou vazbou u potlačené nárokovosti. Závěrečná část práce se věnuje interpretaci těchto výsledků a jejich zasazení do teoretického rámce.

Abstract

This bachelor thesis explores how childhood parentification relates to entitlement in romantic relationships among young adult women, and how this link is shaped by attachment to the current romantic partner. Parentification is conceptualized as the long-term taking on of caregiving or parental roles by the child. Relational entitlement is operationalized in two dimensions: inflated and restricted expectations. The study uses a cross-sectional design and an online self-report survey of women aged 18–29 who were in a romantic relationship (N = 431). A retrospective version of the Role Confusion Questionnaire for Adolescents (ZRA), the Experiences in Close Relationships – Relationship Structures questionnaire (ECR-RS), and the Czech version of the Sense of Relational Entitlement Scale (SRE-R) were used. Analyses showed that inflated entitlement was associated with higher levels of attachment anxiety and avoidance, whereas restricted entitlement was associated mainly with attachment anxiety and higher instrumental parentification. Emotional parentification, after controlling for attachment, did not emerge as an independent predictor, however, its retrospective scores were markedly higher for mothers than for fathers. Overall, interaction effects between parentification and attachment on relational entitlement were not significant. Most tested interactions between parentification and attachment dimensions did not reach statistical significance, with the only exception being a small interaction effect between paternal emotional parentification and attachment avoidance in predicting restricted entitlement. The final section of the thesis discusses these results and places them within a theoretical framework.

SOUVISLOST PARENTIFIKACE V DĚTSTVÍ S NÁROKOVOSTÍ V ROMANTICKÝCH VZTAZÍCH
MLADÝCH DOSPĚLÝCH ŽEN: PŘEHNANÉ VS. POTLAČOVANÉ OČEKÁVÁNÍ A ROLE VAZBY K
PARTNEROVI

SOUVISLOST PARENTIFIKACE V DĚTSTVÍ S NÁROKOVOSTÍ V ROMANTICKÝCH VZTAŽÍCH
MLADÝCH DOSPĚLÝCH ŽEN: PŘEHNANÉ VS. POTLAČOVANÉ OČEKÁVÁNÍ A ROLE VAZBY K
PARTNEROVI

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Souvislost parentifikace v dětství s nárokovostí v romantických vztazích mladých dospělých žen: přehnané vs. potlačované očekávání a role vazby k partnerovi** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v textu a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 6. prosince 2025

.....
Adéla Chalupová

Poděkování

V první řadě děkuji své vedoucí, doc. Mgr. Lence Lacinové, Ph.D., za její laskavý přístup, trpělivost a podporu, s nimiž mě provázela celým procesem psaní této práce. Její přístup je pro mě velmi inspirativní a díky jejímu odbornému vedení pro mě byl proces psaní této bakalářské práce obohacující zkušeností.

Velké poděkování patří také mé rodině, která mě dlouhodobě podporuje v mém studiu. Zvláště děkuji mé mamince, tatínkovi, sestře Aničce i příteli Tomášovi za trpělivost, povzbuzení a zázemí. Dále bych chtěla poděkovat Alex za pomoc se sběrem dat a za společné úsilí při vytváření a sdílení datového souboru. V neposlední řadě děkuji všem účastnicím výzkumu, které si našly čas a sdílely své zkušenosti. Bez jejich ochoty zapojit se by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Seznam tabulek	17
Seznam pojmů a zkratk	18
Seznam příloh	19
1 Úvod	21
1.1 Parentifikace	21
1.1.1 Rodinné systémy a narušení hranic	21
1.1.2 Vymezení a charakteristika fenoménu parentifikace.....	22
1.1.3 Typologie parentifikace.....	23
1.1.4 Vývojové dopady	24
1.1.5 Parentifikace a attachment	25
1.1.6 Měření parentifikace v dospělosti.....	25
1.2 Citová vazba	26
1.2.1 Teorie vazby v dospělých vztazích	27
1.2.2 Měření vazby	28
1.3 Romantické vztahy – nárokovost.....	29
1.3.1 Romantické vztahy v mladé dospělosti	29
1.3.2 Vývoj a definice konceptu nárokovosti.....	29
1.3.3 Vztahová nárokovost.....	30
1.3.4 Typy vztahové nárokovosti.....	31
1.3.5 Vývoj nárokovosti v dětství a její souvislost s attachmentem	32
1.3.6 Měření nárokovost.....	33
1.4 Shrnutí a hypotézy	34
2 Metoda	37
2.1 Sběr dat	37
2.2 Výzkumný soubor a čištění dat.....	37
2.3 Měřicí nástroje	38
2.3.1 Parentifikace – retrospektivní verze Dotazníku zmatení rolí pro adolescenty (ZRA).....	38

2.3.2	Attachment – ECR-RS.....	40
2.3.3	Vztahová nárokovost – SRE-R český překlad.....	41
2.3.4	Demografické a kontrolní proměnné.....	42
2.4	Analytický postup.....	42
2.5	Etické aspekty výzkumu.....	43
3	Výsledky	45
3.1	Deskriptivní statistiky.....	45
3.2	Korelace.....	46
3.3	Kontrola předpokladů regresní analýzy.....	47
3.4	Regresní analýzy přehnané a potlačené vztahové nárokovosti.....	48
3.4.1	Regresní analýza přehnané vztahové nárokovosti.....	49
3.4.2	Regresní analýza potlačené vztahové nárokovosti.....	51
3.5	Párový t-test pro emoční parentifikaci matky vs. otce.....	53
4	Diskuze	54
4.1	Souvislosti mezi citovou vazbou a vztahovou nárokovostí.....	54
4.2	Souvislosti mezi parentifikací a vztahovou nárokovostí.....	55
4.3	Interakční vliv parentifikace a attachment na vztahovou nárokovost.....	56
4.4	Odlišnost retrospektivních skóre emocionální parentifikace ze strany matky a ze strany otce.....	57
4.5	Praktické a teoretické implikace.....	57
4.6	Limity studie.....	58
4.7	Doporučení pro další výzkum.....	59
4.8	Závěr.....	60
	Použité zdroje	61
	PŘÍLOHA A – Tematické porovnání položek ZRA s položkami Parentification Questionnaire (PQ) a Parentification Inventory (PI)	66
	PŘÍLOHA B – Pilotáž	68
B.1	Pilotní ověření retrospektivní verze ZRA.....	68
B.2	Pilotní ověření české verze SRE-R.....	70
B.3	Závěr pilotáže.....	72

Příloha C – Faktorová analýza hlavního vzorku	73
C.1 Explorační faktorová analýza parentifikace	73
C.2 Explorační faktorová analýza attachmentová vazby.....	74
C.3 Explorační analýza nárokovosti ve vztazích	75
Příloha D – Použité škály	77
D.1 Retrospektivní verze dotazníku zmatení rolí (ZRA)	77
Subškála – Emoční parentifikace matka.....	77
Subškála – Emoční parentifikace otec.....	78
Subškála – Instrumentální parentifikace	78
D.2 Škála partnerské vazby ECR-RS(partner).....	79
D.3 Škála vztahové nárokovosti SRE-R (česká verze).....	80

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Deskriptivní statistiky spojitých proměnných

Tabulka 2 – Spearmanova korelace spojitých proměnných

Tabulka 3 – Lineární regrese: prediktory přehnané vztahové nárokovosti

Tabulka 4 – Lineární regrese: prediktory potlačené vztahové nárokovosti

Tabulka P1 – Tematické porovnání položek ZRA, PQ a PI

Tabulka P2 – Reliabilita škál parentifikace (ZRA, pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P3 – Faktorová zatížení položek retrospektivní verze ZRA (pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P4 – Charakteristiky faktorů škály ZRA (pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P5 – Reliabilita škál vztahové nárokovosti (SRE-R, pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P6 – Faktorová zatížení položek škály SRE-R (pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P7 – Charakteristiky faktorů škály SRE-R (pilotní vzorek, n = 39)

Tabulka P8 – Faktorová zatížení položek škály ZRA (hlavní vzorek, n = 421)

Tabulka P9 – Charakteristiky faktorů škály ZRA (hlavní vzorek, n = 421)

Tabulka P10 – Faktorová zatížení položek škály ECR (hlavní vzorek, n = 427)

Tabulka P11 – Charakteristiky faktorů škály ECR (hlavní vzorek, n = 427)

Tabulka P12 – Faktorová zatížení položek škály SRE-R (hlavní vzorek, n = 416)

Tabulka P13 – Charakteristiky faktorů škály SRE-R (hlavní vzorek, n = 416)

Tabulka P14 – Položky subškály emoční parentifikace – matka (ZRA-retro)

Tabulka P15 – Položky subškály emoční parentifikace – otec (ZRA-retro)

Tabulka P16 – Položky subškály instrumentální parentifikace (ZRA-retro)

Tabulka P17 – Položky škály partnerské vazby ECR-RS (partner)

Tabulka P18 – Položky škály vztahové nárokovosti SRE-R – česká verze

Seznam pojmů a zkratk

ZRA	- Dotazník zmatení rolí pro adolescenty
ZRA-retro	- Retrospektivní verze dotazníku zmatení rolí pro adolescenty
PQ	- Parentification Questionnaire
PI	- Parentification Inventory
SRE	- Sense of Relational Entitlement Scale
SRE-R	- Sense of Relational Entitlement Scale – Revised
ECR	- Sense of Relational Entitlement Scale
ECR	- Experiences in Close Relationships (škála citové vazby v romantických vztazích)
ECR-RS	- Experiences in Close Relationships (škála citové vazby v romantických vztazích)
EP	- Emoční parentifikace (subškála ZRA-retro)
IP	- Instrumentální parentifikace (subškála ZRA-retro)
PES	- Psychological Entitlement Scale
NPI	- Narcissistic Personality Inventory
AAI	- Adult Attachment Interview
SD	- Směrodatná odchylka
CI	- Konfidenční interval
VIF	- Variance inflation factor (indikátor multikolinearity)
IRT	- Item Response Theory
DW	- Durbin–Watsonova statistika (test nezávislosti reziduí v regresním modelu)

Seznam příloh

Přílohy v textu

Příloha A Tematické porovnání položek ZRA, PQ a PI

Příloha B Pilotáž

Příloha C Faktorová analýza hlavního vzorku

Příloha D Použité škály

1 Úvod

Rodinné prostředí představuje klíčový kontext, ve kterém se formuje osobnost dítěte a jeho schopnost navazovat vztahy v dospělosti, což má zásadní význam pro jeho psychosociální vývoj (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1969). Jedním z vývojově rizikových uspořádání rodinných rolí je parentifikace, kdy dítě dlouhodobě přebírá pečující či rodičovské funkce vůči sourozencům nebo rodičům, často za cenu potlačení vlastních potřeb a úkolů dané vývojové fáze (Chase, 1999; Jurkovic, 1997; Macfie et al., 2005). Takto předčasně převzaté role se mohou propsat do vnitřních pracovních modelů sebe i druhých, které představují klíčový mechanismus, jehož pomocí dítě dává smysl své parentifikační zkušenosti a který ovlivňuje jeho pozdější vztahové fungování (Hooper, 2007b).

V této studii se soustředím na ženy v mladé dospělosti. S ohledem na nedávnou literaturu, kde se do studií zabývajících se romantickými vztahy a parentifikací hlásí převážně ženy. Například nová studie v této oblasti analyzovala výhradně mladé ženy. Muže vyřadila pro zanedbatelný podíl mezi přihlášenými (>96 % respondentů byly ženy; Tolmacz et al., 2024).

V mladé dospělosti je navazování romantických vztahů považováno za jeden z hlavních vývojových úkolů Erikson (1968/1994). Právě v této životní fázi se mohou nejzřetelněji projevit důsledky dřívějších zkušeností s parentifikací. V této souvislosti je klíčová vazba: v dětství především vazba k primárnímu pečovateli, jejíž kvalita prostřednictvím vnitřních pracovních modelů rámuje pozdější vztahové prožívání a chování (Bowlby, 1969; Ainsworth et al., 1978). V dospělosti se vazba nejvýrazněji projevuje v romantických vztazích (Hazan & Shaver, 1987). Rané vazebné zkušenosti a z nich odvozené vnitřní pracovní modely mimo jiné formují, co jedinec ve vztahu považuje za oprávněný nárok a jak reaguje na jeho případné nenaplnění – tedy oblast vztahové nárokovosti (Tolmacz, 2011).

Cílem této studie je prozkoumat souvislost mezi parentifikací a vztahovou nárokovostí také to, jakou roli v tomto vztahu hraje partnerská vazba (úzkostnost, vyhýbavost) u žen v mladé dospělosti. V následující kapitole předkládám teoretický rámec: nejprve vymezím parentifikaci v kontextu role confusion, poté stručně představím partnerský attachment v dospělosti a následně koncept vztahové nárokovosti.

1.1 Parentifikace

1.1.1 Rodinné systémy a narušení hranic

V rámci strukturální teorie rodiny popisuje Minuchin (1974) rodinu jako systém tvořený několika subsystémy (např. rodičovský, sourozenecký, partnerský), které vymezují hranice určující, kdo kam patří a jak spolu jednotliví členové komunikují.

Jasně, ale průchodné hranice udržují rovnováhu mezi blízkostí a autonomií. Difúzní hranice naopak narušují přirozený řád. Když dítě například vstupuje do rodičovského subsystému a začne plnit roli, která mu vývojově nepřísluší. Minuchin tuto situaci označuje jako „parental child“, tedy dítě, které přebírá odpovědnost za chod rodiny nebo emoční stabilitu rodiče.

V druhé polovině 20. století se pro narušení hranic mezi rodičem a dítětem používala řada překrývajících se termínů (parentifikace, výměna rolí či spousifikace), což komplikovalo výzkum tohoto fenoménu. Kerig (2005) proto navrhla multidimenzionální model rozpouštění hranic mezi rodičem a dítětem, který umožňuje rozlišit mezi jednotlivými formami narušených hranic a zároveň popisuje jejich společné jádro – ztrátu psychologické oddělenosti mezi rodičem a dítětem. Tento model zahrnuje čtyři hlavní dimenze, které se mohou v různých formách překrývat: enmeshment (propletení), intrusiveness (nadměrná kontrola), spousifikaci (dítě v roli partnera) a parentifikaci (dítě v roli rodiče).

Na teoretické problémy spojené s původním konceptem rozpuštění hranic reagovali i Macfie et al. (2005) zavedením zastřešujícího rámce „role confusion“, který sjednocuje příbuzné jevy (parentifikaci neboli „dítě jako rodič“, spousifikaci (dítě jako partner) a dítě jako vrstevník) a chápe je jako kontinuum, nikoli jako úplné vyměnění rolí.

1.1.2 Vymezení a charakteristika fenoménu parentifikace

Jako první použili pojem „parentifikace Boszonnanyi-Nagy & M. Spark (1973) a vymezili ji jako situaci, v níž dítě přebírá rodičovskou roli s vývojově nepřiměřenými odpovědnostmi.

Parentifikace je v této práci chápána jako stav, kdy dítě přebírá odpovědnosti a role rodiče, přičemž pečuje o potřeby dospělého na úkor vlastních potřeb (Chase, 1999). Klíčový není jen rozsah zátěže, ale i to, jak je tato zátěž strukturována a vnímána. Ochranný faktor může být například to, když je zátěž uznávaná a spravedlivě oceňovaná. Pomáhat může také širší síť rodiny či jasně dané hranice. Riziko nadměrné a škodlivé zátěže naopak roste, když je jednostranná, dlouhodobá a bez opory. Roli také hrají kulturní a socioekonomické normy (Jurkovic, 1997). Nejde o jednorázovou výpomoc, ale o stabilizovaný vztahový vzorec, v němž je dítě významným zdrojem podpory pro rodiče (Chase, 1999).

Pochopení mechanismů, které k parentifikaci vedou, je klíčové pro její prevenci i intervenci. Jurkovic (1997) k vysvětlení příčin parentifikace využívá Bronfenbrennerův ekologický model. Ten zdůrazňuje, že vývoj dítěte je výsledkem vzájemného působení různých vrstev prostředí – od nejbližší rodiny a vrstevníků až po pracovní kontext rodičů, kulturní vzorce, zákony a společenské normy. Parentifikace je spojována s dlouhodobými dopady na psychiku, vztahovou dynamiku a mezigenerační přenos vztahových vzorců (Chase, 1999; Hooper, 2007a; Jurkovic, 1997).

1.1.3 Typologie parentifikace

Formy podle obsahu povinností

Z hlediska obsahu povinností se v literatuře často rozlišuje instrumentální a emoční parentifikace. Instrumentální parentifikace zahrnuje převzetí praktických a organizačních úkolů běžně vykonávaných dospělými, jako je péče o sourozence nebo zajištění chodu domácnosti. Emoční parentifikace naopak znamená přijetí odpovědnosti za emoční pohodu dospělého, například fungování jako jeho důvěrník či prostředník při konfliktech (Chase, 1999; Hooper, 2007a; Jurkovic, 1997).

V řadě rodin má parentifikace podobu tiché emoční odpovědnosti. Dítě potlačuje vlastní emoce a potřeby, snaží se působit bezproblémově a přizpůsobuje se, aby nenařušilo křehkou rovnováhu v rodině. Do této roviny spadá právě emoční parentifikace – převzetí odpovědnosti za emoční stav dospělého, často bez výslovného zadání (Van Parys et al., 2015). Podobné aspekty emocionální parentifikace zdůrazňují i další práce (Hooper, 2007a; Jurkovic, 1997).

Někteří autoři (např. Hooper, 2007b) upozorňují, že emoční parentifikace může mít závažnější a dlouhodobější dopady než ta instrumentální, protože zasahuje do psychického a vztahového vývoje dítěte. Při dlouhodobé emoční parentifikaci dítě obvykle tlumí vlastní potřeby a v dospělosti se může zhoršovat jeho schopnost vytvářet dospělé vazby. V praxi se obě formy často prolínají – dítě může například nejen zajišťovat domácí práce, ale zároveň pečovat o emoční stav rodiče (Chase, 1999; Hooper, 2007b; Macfie et al., 2005). Pro tuto práci je klíčová emoční rovina, u které předpokládám těsnější souvislost s partnerskou vazbou v dospělosti i se vztahovou nárokovostí.

Formy podle míry zátěže a podpory

Jurkovic (1997) popisuje parentifikaci jako komplexní jev posuzovaný podle rozsahu a povahy úkolů, jejich vývojové přiměřenosti, sociální legitimacy, míry internalizace role a kvality rodinných hranic. Na tomto základě rozlišuje čtyři prototypy: Destruktivní parentifikace – nadměrné, vývojově nevhodné povinnosti (instrumentální i emoční), jednostranná zátěž, narušení hranic, nemají oporu a tyto povinnosti nejsou kulturně ani eticky legitimní. Adaptivní parentifikace – vysoká (často dočasná) zátěž, dítě však není „pohlčeno“ rolí a dostává uznání a podporu. Dopady pak nemusejí být škodlivé, když jde o přechodnou situaci. Zdravá ne-parentifikace – přiměřené, věku odpovídající a reciproční úkoly pod dohledem dospělých, které netvoří identitu dítěte a hranice zůstávají jasné. Infantilizace – minimální odpovědnost a nadměrná rodičovská péče s rizikem, že si osvojí roli „pod-fungujícího“ jedince. I zde se mohou objevovat narušené hranice (Jurkovic, 1997).

1.1.4 Vývojové dopady

Parentifikace má různé důsledky podle toho, nakolik jsou požadavky vývojově přiměřené, jak dlouho trvají a zda jsou uznány a podpořeny okolím. Dočasná, věku adekvátní a oceněná zátěž nemusí být patologická a může přispět například k rozvoji kompetence, empatie či pocitu vlastní hodnoty. Naproti tomu chronická, jednostranná a bez opory je častěji spojena s negativními dopady (Chase, 1999; Hooper, 2007a). Nebezpečí nezačíná u ochoty dítěte pomáhat, ale ve chvíli, kdy se pomoc stane nevyjednatelnou povinností, je dlouhodobá a bez emoční nebo sociální podpory (Chase, 1999). Dlouhodobé přebírání zodpovědnosti za druhé v kontextu nerovného vztahu a bez uznání může vést ke zmatení rolí, které zasahuje do formování identity dítěte a narušuje jeho přirozený vývoj (Chase, 1999; Jurkovic, 1997).

Destruktivní parentifikace se v dětství často pojí se ztrátou pocitu bezpečí a bezstarostnosti, zvýšeným stresem, pocitu viny a studu, narušením identity a obtížemi ve vztazích s vrstevníky. V dospívání a dospělosti může vést k problémům s osamostatněním, k profesní nespokojenosti či k volbě povolání odrážející původní pečující roli, a v některých případech k maladaptivním osobnostním rysům, jako je spoluzávislost či sebeobětování. Tyto vzorce se často přenášejí do partnerských vztahů, kde se projevují přehnanou péčí, obtížemi v přijímání podpory a tendencí opakovat destruktivní modely z původní rodiny. Neuspokojená potřeba odpovídající rodičovské péče se totiž může v dospělosti promítat do různých oblastí mezilidských vztahů, například do obtíží v partnerském či rodičovském fungování, a v některých případech také do vztahové nárokovosti – kdy jedinec může nevědomě očekávat kompenzaci od partnera či vlastních dětí, čímž se problematické vzorce přenášejí do dalších generací (Jurkovic, 1997). Z těchto důvodů lze usuzovat, že na parentifikaci je vhodné nahlížet v přímé souvislosti s dopady v dospělosti, především s tím, jakým způsobem probíhá navazování a prožívání intimních vztahů.

Kvalitativní zjištění ukazují tři opakující se oblasti prožívání dětí, které nesly emoční zodpovědnost za rodiče. (1) Omezení prostoru pro vlastní prožívání – děti popisují, že své emoce a potřeby tlumily, aby neohrozily psychický stav rodiče. (2) Pozdější reflexe – často až v adolescenci nebo v dospělosti si skládají, co se v rodině dělo, a jak se to promítlo do jejich vztahů. (3) Přepozicování v rodině – snaha nastavit nové hranice a znovu si vymezit vlastní autonomii (Van Parys et al., 2015). Tyto trajektorie dobře vystihují právě emoční dimenzi parentifikace (Hooper, 2007a) a zároveň vedou k otázce, jak se takto osvojené strategie odrážejí v pozdějších dospělých vztazích.

Na základě těchto poznatků by se dalo předpokládat, že rozdíly ve způsobu zpracování parentifikační zkušenosti se mohou promítat do pozdějších vztahových vzorců, které se projevují v tom, jak jedinec vnímá své potřeby, co očekává od druhých, nebo jakou míru péče a pozornosti považuje za oprávněnou (Tolmacz, 2011).

1.1.5 Parentifikace a attachment

Parentifikace může vést k různým výsledkům v dospělosti. Teorie vazby nabízí vysvětlení, proč tomu tak je. Klíčovou roli zde hrají tzv. interní pracovní modely – vnitřní schémata o sobě a o druhých, která se vytvářejí na základě raných vztahů s pečovateli. Tyto modely ovlivňují, jak člověk chápe chování druhých, co od nich očekává a jak reaguje v blízkých vztazích (Hooper, 2007b). Výzkum ukazuje, že parentifikace souvisí se zvýšeným výskytem nejistých stylů vazby v dospělosti (např. Madden & Shaffer, 2016). Parentifikace narušuje vytváření „bezpečné základny“, protože dítě je nuceno uspokojovat potřeby rodiče namísto toho, aby se mohlo opřít o jeho citovou dostupnost. Toto narušení formování jisté vazby může přispívat k problémům s důvěrou a regulací blízkosti, zvýšené ostražitosti vůči odmítnutí a k přilnavému či vyhybavému chování v partnerských vztazích. (Çetin Demirtaş et al., 2025).

1.1.6 Měření parentifikace v dospělosti

K nejpoužívanějším nástrojům retrospektivního měření parentifikace patří Parentification Questionnaire (PQ; Jurkovic & Thirkield, 1998), který rozlišuje emoční a instrumentální parentifikaci a vnímanou férovost v rodině Hooper & Wallace (2009). Jako odpověď na nedostatek škál, které u retrospektivního měření u dospělých současně rozliší, na koho byla péče směřována (rodič vs. sourozenec), vznikl Parentification Inventory. Na rozdíl od PQ však PI explicitně nerozlišuje emoční a instrumentální rovinu. Autoři to uvádějí jako omezení současné verze (Hooper et al., 2011).

Na teoretické pojetí širšího jevu role confusion (Macfie et al., 2005) navazuje Dotazník zmatení rolí pro adolescenty (ZRA; Pivodová et al., 2020), který chápe parentifikaci jako jednu z forem tohoto fenoménu. Oproti výše uvedeným nástrojům zachycuje role confusion odděleně ve vztahu k matce a otci a rozlišuje instrumentální a emoční složku. V této práci proto využívám retrospektivně upravenou verzi ZRA jako indikátor parentifikačních zkušeností z dětství.

Pro orientační srovnání jsem položky retrospektivní ZRA porovnála s položkami PQ a PI podle jejich obsahu. Ukázalo se, že všechny tři nástroje zachycují emoční i instrumentální rovinu parentifikace – například výroky typu „Když mám něco trápilo, utěšoval/a jsem ji“ (ZRA) a „I was expected to comfort my parents when they were sad or having emotional difficulties“ (PI) se významově překrývají v oblasti emoční parentifikace. Podobně výrok „Když tátovi máma chyběla, nahrazoval/a jsem mu její přítomnost“ (ZRA) tematicky odpovídá oblasti emoční parentifikace, jak ji vyjadřuje položka „At times I felt I was the only one my mother or father could turn to“ (PQ). Také položka „Někdy jsem rodičům vypomáhal/a s penězi (např. nakoupil/a ze svých úspor, peníze rodičům půjčil/a).“ odpovídá instrumentální rovině parentifikace („I helped manage my family's financial affairs“, PQ). Širší porovnání položek se nachází v příloze A. Na rozdíl od PQ a PI neobsahuje ZRA dimenze jako „vnímanou férovost“ či „vnímané

výhody“, zato umožňuje analyzovat zvláště vztah k matce a k otci, což přináší podrobnější obraz o směřování parentifikačních zkušeností.

1.2 Citová vazba

Teorie vazby patří k nejnivnějším rámcům pro porozumění tomu, jak se v dětství utváří schopnost navazovat a udržovat blízké vztahy. Bowlby (1969) chápe vazbu jako vrozený behaviorální systém, jehož účelem je udržovat blízkost k pečovateli a tím poskytovat ochranu a bezpečí. V opakovaných interakcích se tento systém strukturuje do dvou klíčových funkcí: pečovatel funguje jako „bezpečná základna“ (secure base) pro exploraci a zároveň jako „bezpečný přístav“ (safe haven) pro uklidnění po zátěži. Rozhodující není jen fyzická blízkost, ale také vnitřní jistota, že pečovatel je dostupný a reagující. Právě tato očekávání se postupně promítají do vnitřních pracovních modelů sebe a druhých, které dlouhodobě ovlivňují, jak vztahy chápeme a jak se v nich chováme.

Na tento rámec navazuje Mary Ainsworth, která empiricky ukázala, že dítě průběžně vyvažuje exploraci a vyhledávání blízkosti podle očekávání dostupnosti a reaktivitu pečovatele. Ve standardizovaném postupu Strange Situation (krátké epizody separací a shledání v neznámém prostředí) se sleduje, jak dítě pečovatele využívá jako „bezpečnou základnu“ (secure base) pro objevování a jako „bezpečný přístav“ (safe haven) pro uklidnění po zátěži. Na základě chování – zejména při shledání – Ainsworth rozlišuje bezpečnou vazbu a dvě nejisté formy: vyhýbavou (A) a ambivalentně/rezistentní (C). Bezpečná vazba (B): v přítomnosti pečovatele dítě volně zkoumá, při separaci je přiměřeně rozrušené a po shledání aktivně vyhledá blízkost, rychle se uklidní a vrací se ke hře. Vyhýbavá (A): dítě během shledání tlumí vyhledávání blízkosti (odvrací se, ignoruje), exploraci upřednostňuje i tehdy, když by očekávané uklidnění bylo na místě. Ambivalentně/rezistentní (C); též úzkostně-ambivalentní): dítě je při separaci silně rozrušené, při shledání současně intenzivně vyhledává kontakt a protestuje, je těžší je uklidnit a k exploraci se vrací obtížněji. Právě chování při znovushledání nejlépe odráží, jak dítě využívá pečovatele jako bezpečnou základnu i přístav (Ainsworth et al., 1978).

Později byla identifikována také dezorganizovaná vazba, která popisuje případy, kdy chování dítěte při shledání s pečovatelem neodpovídá žádnému z organizovaných vzorců regulace blízkosti typických pro ostatní kategorie vazby. Projevuje se rozpornými, přerušovanými nebo nekoordinovanými sekvencemi chování – například náhlým ztuhnutím, dezorientací, protichůdnými tendencemi či pohyby bez jasného cíle (Main & Solomon, 1990)

1.2.1 Teorie vazby v dospělých vztazích

Výzkum citové vazby v dospělosti se ubíral dvěma směry. První z těchto směrů se soustředí na to, jak zkušenosti z dětství formují dospělého člověka. George, Kaplan a Main (1985) proto vyvinuli Adult Attachment Interview (AAI), polostrukturovaný rozhovor, který hodnotí současný „stav mysli vůči vazbě“ na základě toho, jak dospělý vypráví o svých raných vztazích s rodiči (Hesse, 1999).

Druhý směr vychází z předpokladu, že vzorce vazby se přímo projevují i v romantických vztazích. Hazan & Shaver (1987) na dvou dospělých vzorcích ukazují smysluplné rozlišení tří stylů analogických dětským (jistý, vyhýbavý, úzkostně-ambivalentní). Styly se konzistentně liší v prožívání a v regulaci blízkosti. Rozdíly se objevují také v uváděných pracovních modelech. Konkrétně v modelu sebe (vlastní „hodnota“ přijetí a podpory) a modelu blízké osoby (očekávaná dostupnost a responzivita).

Tyto dva směry se dlouho rozvíjely spíše odděleně a chyběl mezi nimi jednotící rámec, který by umožnil propojit výzkum reprezentací z dětství s výzkumem fungování romantických vztahů (Shaver & Bartholomew, 1998)

Bartholomew (1990) nabídla sjednocující rámec pro porozumění dospělé vazbě. Navrhla dvoudimenzionální model dospělé vazby, který kombinuje model sebe (pozitivní vs. negativní) a model druhých (pozitivní vs. negativní). Kombinací těchto dimenzí definovala čtyři prototypické styly: jistý, preokupovaný, odmítavý a bojácný (fearful). Následně Bartholomew & Horowitz (1991) pomocí polostrukturovaných rozhovorů, self-reportových dotazníků a hodnocení blízkých přátel ověřili navržený čtyřkategorie model dospělé vazby. Výsledky také naznačily, že tyto styly souvisejí s odlišnými způsoby fungování ve vztazích.

Bowlbyho očekávání, že individuální rozdíly mohou být stabilní přes významné části životního období, podporuje longitudinální studie od Waters et al. (2000). Sleduje tytéž osoby od kojeneckého hodnocení ve Strange Situation do rané dospělosti, kde byla použita Adult Attachment Interview. Výsledky naznačují, že jistá či nejistá vazba z kojeneckého věku se u značné části lidí udržuje i v rané dospělosti. Zároveň se objevují změny, častěji u těch, kteří zažili závažné negativní události v rodině. To odpovídá pojetí vnitřních pracovních modelů jako struktur, které jsou převážně stabilní, ale v čase se mohou měnit. Toto je v souladu s předpokladem, že rané zkušenosti, jako je parentifikace, mohou hrát roli při formování vztahových očekávání v rané dospělosti. Je proto možné očekávat, že vyšší míra parentifikace bude souviset s tím, jak jsou u mladých dospělých utvářena jejich vztahová očekávání – včetně přehnaných či potlačených forem nárokovosti. Tento předpoklad podpírá i zjištění, že nejistá vazba již prokazatelně ovlivňuje další klíčové aspekty fungování v romantických vztazích (např. řešení konfliktů, spokojenost, využívání/přijímání podpory). Současný výzkum ukazuje, že nejisté styly vazby mají nepříznivé důsledky pro fungování v romantických vztazích. Například González-Ortega et al. (2021) pozorovali, že úzkostná i vyhýbavá vazba jsou korelačně spojeny s dysfunkčními způsoby řešení konfliktů (např. konfliktové angažování, stažení či podvolení) a s nižší vztahovou spokojeností. V následné regresní

analýze však jako významný prediktor nižší spokojenosti zůstala pouze vyhýbavost, což naznačuje, že tato dimenze představuje silnější rizikový faktor.

V dospělosti lidé zpravidla organizují své vazebné chování kolem vrstevníků, zejména romantických partnerů, kteří plní jak funkci „bezpečného přístavu“ v zátěži, tak „bezpečné základny“ pro exploraci. Na úrovni fungování se bezpečná dospělá vazba pojí s efektivnější komunikací, adekvátním řešením konfliktů a účinnější regulací emocí. Partner může podporovat pozitivní fungování jak v období zátěže (jako zdroj síly), tak mimo zátěž (Fraley, 2019).

Podle nedávných studií attachmentová vazba souvisí i s tím, jak lidé regulují své emoce v partnerském kontextu. Mosannenzadeh et al. (2024) zjistili, že vyšší vyhýbavost je spojena s menším využíváním podpory partnera a větší preferencí intrapersoálních strategií. Naopak úzkostná vazba se pojila s nižší variabilitou a flexibilitou v regulaci emocí napříč situacemi. Autoři uvádějí, že takto omezené vzorce regulace emocí mohou částečně vysvětlovat obtíže, které osoby s nejistou vazbou zažívají v romantických vztazích.

1.2.2 Měření vazby

V této práci bude využívána česká verze dotazníku ECR-RS. Ten navazuje na původní dotazník *Experiences in Close Relationship* (ECR; Brennan, Clark, & Shaver, 1998), který jak shrnují Fraley, Waller a Brennan (2000) a Fraley et al. (2011) – patří k nejčastěji používaným škálám pro měření dospělé vazby a operacionalizuje dvě dimenze vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti. ECR obsahuje celkem 36 položek, z nichž 18 měří úzkostnost a 18 vyhýbavost v romantických vztazích (Brennan et al., 1998, cit. podle Fraley et al. (2000); Fraley et al. (2011)). Tento dotazník tedy umožnil měření vazebných stylů na základě dvou dimenzí – úzkostnosti a vyhýbavosti, které vycházejí z teoretických modelů sebe a druhých (Bartholomew, 1990). Tím vznikl most mezi dříve oddělenými výzkumnými směry (Shaver & Bartholomew, 1998).

Tato škála byla následně revidována ve verzi ECR-R (Fraley et al., 2000), která pomocí analýzy *Item Response Theory* (IRT) optimalizovala psychometrické vlastnosti položek a zvýšila přesnost měření.

ECR-RS (Fraley et al., 2011) navázal na tento vývoj s cílem kontextualizovaného posouzení vazby napříč vztahy, čímž umožnil empirické ověření vztahové specifičnosti pracovních modelů. Pracuje s devíti položkami vybranými z ECR-R – šesti pro vyhýbavost a třemi pro úzkostnost. Tytéž položky se vyplňují zvláště pro čtyři blízké osoby: matku, otce, partnera a nejlepšího přítele. Tím řeší problém referenční nejednoznačnosti, délky měření a nízké variability vazebných stylů v rámci jedné osoby.

Českou adaptaci zpracovali Sironová et al. (2020), jejichž výsledky podpořily dvoufaktorovou strukturu pro každou vztahovou figuru (matka, otec, partner, nejlepší přítel). Zároveň podpořili možnost odlišit nejen specifické vazby k jednotlivým osobám, ale také obecnější, tzv. globální faktory vyhýbavosti a úzkostnosti, které vystihují

společné rysy napříč vztahy. Analýzy ukázaly, že odpovědi nejlépe popisuje bifaktorový model, v němž se zároveň uplatňují globální faktory úzkostnosti a vyhýbavosti napříč vztahy i specifické faktory pro jednotlivé vztahové figury.

1.3 Romantické vztahy – nárokovost

1.3.1 Romantické vztahy v mladé dospělosti

Období mladé dospělosti bývá charakterizováno zvýšenou potřebou navazování intimních vztahů. Například Erikson (1968/1994) tomuto období připisuje vývojový úkol intimity versus izolace. Ten je dle něj možné plnit po vytvoření identity a spočívá ve schopnosti vstupovat do blízkých vztahů.

Romantické vztahy se v tomto vývojovém období stávají důležitým prostorem, kde se promítají vnitřní vzorce vztahového očekávání – včetně těch, které vznikly v důsledku vývojových zkušeností, jako je parentifikace. V souladu s tím nedávná data ukazují, že vyšší míra parentifikace souvisí u mladých dospělých žen s nižší autenticitou ve vztahu, vyšší patologickou péčí o partnera a s nerovnovážnou vztahovou nárokovostí – jak přehnanou, tak potlačenou (Tolmacz et al., 2024).

Tato práce se zaměřuje na detailnější uchopení vztahové nárokovosti a na její souvislost s parentifikací a attachmentem v romantických vztazích mladé dospělosti.

1.3.2 Vývoj a definice konceptu nárokovosti

Již rané psychoanalytické práce popisují postoj, v němž jedinec vnímá, že se na něj nevztahují běžná pravidla. Freud (1963) je popisuje jako “výjimky”, které mají pocit, že mají pocit, že by pro ně neměla platit určitá pravidla jako pro ostatní, jako kompenzace za nějaké utrpení. Na toto navázala Jacobson (1959), která rozvíjela myšlenku, že tato role nemusí vznikat jen na základě prožitého utrpení, ale také u lidí, kteří jsou vnímáni jako mimořádní – třeba díky své kráse či nadání. Karen Horney (1950) popisuje nárokovost (neurotic claims) jako postoj, kdy se z běžného pochopitelného přání nebo potřeby stává nárok – tedy přesvědčení, že si člověk zaslouží mimořádné zacházení ze strany okolí. Člověk pak očekává toto zacházení, aniž by musel potřebu výslovně vyjádřit a předpokládá, že bude naplněna automaticky bez jakýchkoliv nepříjemných důsledků. Když však okolí nároky nenaplní, často reagují hněvem, který vnímají jako oprávněný. Některé z těchto nároků vedou k přehánění vlastních pocitů (bolesti, zranitelnosti...), aby působily oprávněně, což ale může jejich pocity skutečně prohlubovat a dostávají se tak do začarovaného kruhu. Tento koncept může být v některých aspektech srovnatelný s tím, co novější literatura popisuje jako přehnanou nárokovost.

Dle Kriegman (1983) se výklad Horneyové však omezuje pouze na jednu specifickou podobu nárokovosti, tedy na přehnané nároky spojované s narcismem a zcela opomíjí jiné možné formy tohoto fenoménu, zejména “nenárokovosti”. Právě tuto oblast

považuje za nedostatečně rozpracovanou. Kriegman ve svém článku odkazuje na článek Levina z roku 1970, jako na první odborný text, který se pokusil systematicky rozlišit různé typy postojů nárokovosti. Rozdělil nárokovost do 3 typů – normální, přehnaná a omezená. Upozornil také na to, že u mnoha pacientů se může objevovat více forem najednou. Kriegman tuto terminologii vidí jako zavádějící, protože působí dojem, že se jedná jen o kvantitativní o rozdíly (více nebo méně nároků) a přiklání spíše k tomu, že mezi jednotlivými postoji existují kvalitativní rozdíly – tedy že se liší nejen mírou, ale především strukturou, vývojem a psychologickým významem. Proto navrhuje vlastní označení: zveličená nárokovost, normální nárokovost a nenárokovost. Obě krajní “polohy” se mohou vyskytovat současně a střídavě se projevovat v různých oblastech života. Důležitým kritériem pro posouzení jejich významu je podle něj to, zda zasahují do osobní identity. Ve chvíli, kdy se postoje nárokovosti dotýkají toho, kým člověk je a jakou má hodnotu, nejde již jen o osobnostní rys, ale o významný faktor v rozvoji psychopatologie (Levin, 1970, cit. dle Kriegman, 1983).

Campbell et al. (2004) pojímali psychologickou nárokovost jako přesvědčení, že si zasloužím víc než ostatní. Tento postoj je stabilní a projevuje se napříč různými situacemi. Ve své sérii devíti studií vytvořili a ověřili škálu PES (Psychological Entitlement Scale). Dle výsledků vyšší skóre na této škále souvisí s tendencí jednat sobecky, považovat své potřeby za důležitější než ostatních a nárokovat si větší odměny. Jednou z hypotéz bylo, že všeobecná nárokovost bude mít negativní dopad na vztahy. V jednom z experimentů se ukázalo, že nárokovost je spojena s nižší mírou empatie, slabší schopností nahlížet na situace z perspektivy partnera, nižším respektem vůči němu a sebestřednějším přístupem k lásce. Výsledky tedy naznačují, že psychologická nárokovost může výrazně narušovat kvalitu partnerských vztahů (Campbell et al., 2004).

1.3.3 Vztahová nárokovost

Ačkoliv většina zmíněných pojetí nárokovosti se zaměřuje na nárokovost jako na globální postoj a přesvědčení jedince ohledně toho, na co má nárok, někteří autoři upozorňují, že tento smysl se může u jedince lišit podle oblasti života. Člověk může například pociťovat nárokovost v pracovním prostředí, ale ne v intimních vztazích, a naopak (Kriegman, 1983; Moses & Moses-Hrushoviski, 1990). Romantické vztahy představují jedinečný kontext, ve kterém se intenzivně projevují potřeby emocionální blízkosti, podpory a vzájemné péče. Právě proto může být nárokovost v těchto vztazích výrazně citlivější a více ovlivňovat vzájemné interakce. Nárokovost v partnerském vztahu lze chápat jako míru, do jaké člověk očekává, že jeho partner naplní jeho přání a potřeby – často automaticky a bez nutnosti je výslovně vyjadřovat (Tolmacz, 2011).

Na tuto specifickou podobu nárokovosti v kontextu blízkých vztahů se zaměřili Tolmacz a Mikulincer, kteří ji odlišují od obecné psychologické nárokovosti nebo narcismu. Ve své studii vytvořili a empiricky ověřili škálu vztahové nárokovosti (SRE – Sense of Relational Entitlement), která umožňuje přesněji zkoumat, jak lidé vnímají své

právo na naplňování potřeb ze strany partnera v romantickém vztahu (Tolmacz & Mikulincer, 2011).

Oproti globální psychologické nárokovosti (PES), která chápe nárok jako stabilní přesvědčení, že si člověk zaslouží víc než ostatní napříč situacemi (Campbell et al., 2004), vztahová nárokovost (SRE/SRE-R) míří přímo na partnerský vztah: sleduje, co si člověk nárokuje od partnera, jak moc čeká automatické naplnění potřeb a jak reaguje na frustraci. (Tolmacz & Mikulincer, 2011).

1.3.4 Typy vztahové nárokovosti

Vztahová i globální nárokovost se v může projevovat v několika kvalitativně odlišných podobách. V rámci SRE Tolmacz a Mikulincer rozlišili asertivní (adaptivní) polohu, jež odráží realistická očekávání a srozumitelné uplatňování potřeb, a dvě problematické polohy: přehnanou (inflated), spjatou s očekáváním automatického naplnění a hněvnou reakcí na frustraci, a potlačenou (restricted), charakterizovanou pochybnostmi o oprávněnosti vlastních požadavků a jejich tlumením (Tolmacz & Mikulincer, 2011).

1.3.4.1 Normální nárokovost

Jedinci se zdravou (normální) nárokovostí dokáží realisticky zhodnotit, co mohou od druhých očekávat. Tento postoj odráží zdravé sebepojetí a schopnost respektovat jak vlastní potřeby, tak hranice druhých (Tolmacz, 2011).

1.3.4.2 Přehnaná nárokovost

Přehnaná obecná nárokovost zahrnuje nerealistické představy o tom, na co má člověk nárok. Takový člověk přisuzuje svým přáním a potřebám mimořádnou důležitost a předpokládá, že mají být automaticky naplněny (Levin, 1970, cit. dle Kriegman, 1983). Přehnaná nárokovost je charakterizována přesvědčením o vlastní důležitosti. Člověk s přehnanou nárokovostí má silný pocit, že má právo na speciální zacházení. Když je toto zacházení v rozporu s tím, co reálně od svého okolí dostává, vede to ke konfliktům. V kontextu vztahů člověk s přehnanou nárokovostí věří, že si zaslouží naplnění svých potřeb a přání bez ohledu na pocity, potřeby a práva druhých. Lidé s přehnanou nárokovostí mohou být označeni za egocentrické, narcistní, náročné či arogantní. Často přehlížejí subjektivní zkušenosti druhých, proto si neuvědomují emoce, které v ostatních vyvolávají, a často se dostávají do konfliktů se svým okolím (Moses & Moses-Hrushovski, 1990).

1.3.4.3 Potlačená nárokovost

Potlačená (omezená) nárokovost je popisována jako postoj, který se vyznačuje vnitřním pocitem méněcennosti a hluboké nejistoty ohledně vlastního práva něco očekávat. Takový člověk často tento postoj vnímá jako přirozený a to, co by ostatní mohli brát jako běžné právo, by tento člověk mohl brát jako projev arogance či sobectví (Levin,

1970, cit. dle Kriegman, 1983). Jedinci s touto podobou nárokovosti nevnímají nároky jako samozřejmé lidské právo, ale jako něco, co je potřeba si zasloužit (Kriegman, 1983). Jedinec s potlačenou nárokovostí vnímá své požadavky jako neoprávněné nebo se za ně stydí, a tak je může popírat nebo potlačovat (Moses & Moses-Hrushoviski, 1990).

V romantických vztazích se nárokovost projevuje v tom, jak si říkáme o potřeby, co očekáváme jako samozřejmost a jak zvládáme frustraci při nenaplnění očekávání. Rozlišení asertivní, přehnané (inflated) a potlačené (restricted) podoby není jen o míře, ale jsou kvalitativně odlišné. Proto je podstatné zkoumat, které rané rodinné zkušenosti k těmto podobám vedou. Zároveň je důležité prozkoumat, jak se tyto zkušenosti prostřednictvím vzorců vazby promítají do následného fungování v partnerském vztahu.

1.3.5 Vývoj nárokovosti v dětství a její souvislost s attachmentem

Kriegman (1983) ve svém přehledu zdůrazňuje, že postoje nárokovosti mají dvojí původ – sociální a psychologický. Sociální dimenze souvisí s kulturním kontextem (např. postavení ve společnosti v rámci menšiny). Psychologický původ těchto postojů pak Kriegman zasazuje především do raného vztahu mezi dítětem a pečující osobou. Pokud matka dítěti dostatečně neprojevuje porozumění a empatii, dítě si může zevnitřnit přesvědčení, že je něco špatně, a protože v tomto vývojovém stadiu je vnímání světa zaměřené na sebe, v mysli dítěte je to „Něco je se mnou špatně.“, což může způsobovat pocit studu a viny a kvůli tomu mohou mít potřebu odčinit to, co bylo hanebné, což způsobuje pocit nenárokovosti.

Vznik přehnané (zveličené) nárokovosti Kriegman ilustruje na příkladu ženy, která byla v raném dětství idealizována a obdivována pro svou krásu, zejména ze strany otce a dalších členů rodiny. Současně však od matky zažívala kritiku a odmítání. Nekonzistentní zkušenost vedla k frustraci a hněvu, když očekávání nebyla naplněna, a postupně se rozvinul postoj přehnané nárokovosti – přesvědčení, že potřeby jedince mají být automaticky naplňovány.

I podle (Moses & Moses-Hrushoviski, 1990) se nárokovost může formovat na základě raných vztahových zkušeností. Přehnaný pocit nároku často objevuje u dětí, které byly vtaženy do neadekvátní role vůči svým rodičům – například když dítě funguje jako opora nebo “zachránce” rodiče, když je emočně zranitelný. Dítě si osvojuje přesvědčení, že jeho hodnota spočívá v uspokojování potřeb rodičů a je vnímáno jako vyvolené. Pokud tuto roli nedokáže naplnit, může to vést prožívání studu a viny.

Rané zkušenosti s rodičovskou péčí formují tendenci člověka očekávat naplnění vlastních potřeb. Tento vliv se děje přes vnitřní pracovní modely a styl vazby. Nejistá vazba souvisí s patologickou vztahovou nárokovostí, zatímco bezpečná vazba tyto tendence tlumí (Shadach et al., 2018).

Teorie citové vazby (attachment theory) nabízí rámec pro pochopení vývoje nárokovosti jak globální, tak nárokovosti v romantických vztazích. Tolmacz (2011) vychází z předpokladu, že vnitřní pracovní modely, které vznikají v kontextu ranných vazeb mezi dítětem a pečovatelem určují, jaké vztahové potřeby považujeme za oprávněné a jak reagujeme na jejich případné nenaplnění. Romantická vazba je zde chápána jako pokračování vztahového schématu vytvořeného v dětství. Potlačená nárokovost vzniká jako reakce na opakované neuznávání ze strany pečovatelů. Dítě dostává poselství, že jeho potřeby nejsou důležité. V důsledku toho si zvnitřňuje vnitřní pracovní model sama sebe, který se vyznačuje přesvědčením, že nemá na věci jako je pozornost a uznání nárok. Nízké nároky, které kvůli tomu má pak mohou sloužit jako obranný mechanismus proti zklamání a odmítnutí. Přehnaná nárokovost souvisí s částečným a nesystematickým uznáváním nároků. Dítě někdy dostane pozornost a jindy je přehlíženo. Tento nepředvídatelný vzorec vede k zesílené potřebě uznání a ujištění. Dítě se učí, že pokud chce péči, musí o ni bojovat. To v dospělých vztazích může vést k přehnaným očekáváním, velké citlivosti vůči odmítnutí a intenzivním emocím při drobných zklamáních (Tolmacz, 2011).

To, jaké postoje nárokovosti si jedinec osvojí, závisí na raných interakcích s pečovateli. Tyto postoje se formují prostřednictvím vnitřních pracovních modelů, jak je popisuje teorie citové vazby (Tolmacz, 2011). Jednou z klíčových raných zkušeností je parentifikace, protože v jejím důsledku dítě přebírá odpovědnost, která přesahuje jeho vývojové možnosti, a svou hodnotu začíná odvozovat od uspokojování potřeb rodičů (Kriegman, 1983). Nedávný výzkum naznačuje, že právě tato zkušenost může souviset s nerovnovážnými postoji ve vztazích – buď s přehnanými očekáváním a nároky (inflated entitlement), nebo s tendencí potlačovat vlastní potřeby a pochybovat o své oprávněnosti (restricted entitlement) (Tolmacz et al., 2024). Parentifikace tak může být chápána jako jeden možných mechanismů, který propojuje rané vztahové zkušenosti s podobami nárokovosti v dospělých partnerských vztazích. Právě proto je důležité její roli věnovat pozornost.

1.3.6 Měření nárokovost

Měření nárokovosti prošlo v posledních desetiletích významným vývojem. Campbell et al. (2004) chápali nárokovost jako součást narcismu, ale upozornili na limity subškály nárokovosti v Narcissistic Personality Inventory (NPI). Tato subškála podle nich nevytahuje nárokovost jako stabilní osobnostní charakteristiku. Proto vytvořili a ověřili samostatný nástroj – Psychological Entitlement Scale (PES), který zachycuje nárokovost jako obecný rys osobnosti napříč různými oblastmi.

Zatímco PES se zaměřuje na globální psychologickou nárokovost, Tolmacz a Mikulincer (2011) vyvinuli Sense of Relational Entitlement (SRE), určenou pro oblast romantických vztahů. Tato škála zjišťuje, do jaké míry jedinec očekává uspokojení svých potřeb a přání partnerem a jak reaguje na jejich nenaplnění. Autoři identifikovali pět

faktorů, které bylo možné teoreticky seskupit do tří forem vztahové nárokovosti: přehnané (inflated), potlačené (restricted) a zdravé (assertive).

Původní škála Sense of Relational Entitlement (SRE, Tolmacz a Mikulincer, 2011) vykazovala několik omezení. Především obsahovala nepoměr mezi jednotlivými dimenzemi. Většina položek (23 z 33) se zaměřovala na přehnanou nárokovost. Dále dimenze asertivní nárokovosti, chápána jako zdravá forma nárokovosti, nevykazovala očekávané pozitivní korelace s ukazateli psychické pohody a spokojenosti ve vztahu, což naznačovalo, že by nemusela měřit zdravou nárokovost spolehlivě. Byla proto vytvořena revidovaná verze SRE-R, která se zaměřuje výhradně na dvě problematické formy nárokovosti – přehnanou (inflated) a potlačenou (restricted). Revidovaná verze škály obsahuje celkem 15 položek (8 pro přehnanou a 7 pro potlačenou nárokovost). Výsledky analýzy podpořily dvoufaktorovou strukturu škály a dobrou vnitřní konzistenci obou subškál. Obě formy nárokovosti pozitivně korelovaly s úzkostným a vyhýbavým stylem citové vazby. Výsledky také podpořily dobrou konstruktovou validitu (Tolmacz et al., 2021).

V této práci je využita revidovaná verze SRE-R, která je vhodným nástrojem pro zkoumání souvislostí mezi parentifikací, citovou vazbou a maladaptivními formami vztahové nárokovosti.

1.4 Shrnutí a hypotézy

Nedávná studie Tolmacze a kol. (2024) poskytla první ucelený empirický vhled do toho, jak se parentifikace promítá do fungování v romantických vztazích. Autoři zkoumali retrospektivní parentifikaci u mladých dospělých žen a zjistili, že je spojena s oběma nevyváženými formami vztahové nárokovosti – jak přehnanou (inflated), tak potlačenou (restricted) – a zároveň s nižší autenticitou v partnerském vztahu a vyšší patologickou péčí. Přehnaná nárokovost a nízká autenticita dále částečně zprostředkovaly vztah mezi parentifikací a nižším uspokojením psychologických potřeb v romantickém vztahu, zatímco potlačená nárokovost a pathological concern se jako mediátory neprokázaly.

Studie Tolmacze et al. (2024) však nepracuje s nárokovostí jako se závislou proměnnou a zkoumala pouze korelace mezi parentifikací a oběma formami vztahové nárokovosti a používá je jako mediátor mezi parentifikací a uspokojením potřeb v romantickém vztahu. Ve studii dále není zapojena proměnná citové vazby. Současná literatura přitom ukazuje, že citová vazba je jedním z hlavních mechanismů, jimiž se rané zkušenosti promítají do romantického fungování. (např. (Pietromonaco & Beck, 2015) Výzkumy dále ukazují, že citová vazba souvisí s patologickou či nerovnovážnou formou nárokovosti (Shadach et al., 2018). Vnitřní pracovní modely přitom stojí i v jádru vztahové nárokovosti, kterou Tolmacz (2011) popisuje jako součást vazebné organizace

jedince a formují, co jedinec považuje za oprávněný nárok a jak reaguje na jeho nena-
plnění (Tolmacz, 2011).

I parentifikace (instrumentální/emocionální převzetí rodičovských rolí) souvisí s kvalitou pozdější partnerské vazby, a to skrze utváření vnitřních pracovních modelů, které zprostředkují interpretaci této zkušenosti a rámuje možné dopady v dospělosti (Hooper, 2007b). Na základě těchto souvislostí lze uvažovat o tom, že parentifikace a citová vazba představují komplementární vývojové procesy, které mohou společně formovat podobu vztahové nárokovosti. V dosavadních studiích však nebyla ověřena jejich možná interakce, tedy zda citová vazba k partnerovi může modifikovat souvislosti mezi parentifikací a nevyváženými typy nárokovosti. Na tuto otázku se tedy zaměřuje tato práce.

Současně je třeba připomenout, že nevyvážené formy vztahové nárokovosti představují rizikový faktor a pojí se s vyšší psychickou zátěží (např. stresem, depresí či osamělostí) a s nižší partnerskou adaptací (Tolmacz & Mikulincer, 2011). To podtrhuje význam zkoumání procesů, které jejich vznik či intenzitu ovlivňují. Je proto důležité prozkoumat, zda a jak se parentifikace v souvislosti s aktuální vazbou k partnerovi promítají do podoby nárokovosti v rané dospělosti.

Cílem této studie je ověřit, zda retrospektivně vnímaná parentifikace souvisí s nerovnovážnými formami vztahové nárokovosti u mladých dospělých žen ve vztahu, a prozkoumat roli partnerské citové vazby v těchto souvislostech. Studie zároveň zkoumá také samostatnou asociaci mezi partnerskou vazbou a vztahovou nárokovostí. Některé studie zároveň ukazují, že parentifikace se nemusí objevovat vůči oběma rodičům ve stejné míře. Například Peris et al. (2008) zjistili, že dospívající uvádějí vyšší míru emocionální parentifikace směrem k matce než k otci, a Schier et al. (2015) upozorňují na rozdílné důsledky mateřské a otcovské parentifikace v dospělosti. Proto je v rámci této studie zkoumáno také to, zda se retrospektivní míra parentifikace liší podle směru k matce či k otci.

Na základě uvedených teoretických a empirických východisek byly formulovány následující hypotézy:

- H1: Vyšší retrospektivní role-confusion (ZRA-retro) ve vztahu k rodičům bude spojena s vyšší potlačenou a přehnanou vztahovou nárokovostí (SRE-R).
 - H1a: Vyšší retrospektivní emoční parentifikace matkou bude spojena s vyšší přehnanou vztahovou nárokovostí.
 - H1b: Vyšší retrospektivní emoční parentifikace matkou bude spojena s vyšší potlačenou vztahovou nárokovostí.
 - H1c: Vyšší retrospektivní emoční parentifikace otcem bude spojena s vyšší přehnanou vztahovou nárokovostí.

- H1d: Vyšší retrospektivní emoční parentifikace otcem bude spojena s vyšší potlačenou vztahovou nárokovostí.
- H1e: Vyšší retrospektivní instrumentální parentifikace bude spojena s vyšší přehnanou vztahovou nárokovostí.
- H1f: Vyšší retrospektivní instrumentální parentifikace bude spojena s vyšší potlačenou vztahovou nárokovostí.
- H2: Vyšší vazbová úzkostnost i vyšší vazbová vyhýbavost (ECR-RS, partner) budou spojeny s vyšší potlačenou a přehnanou vztahovou nárokovostí (SRE-R).
 - H2a: Vyšší míra vazbové úzkostnosti v citové vazbě k partnerovi bude spojena s vyšší přehnanou vztahovou nárokovostí.
 - H2b: Vyšší míra vazbové úzkostnosti v citové vazbě k partnerovi bude spojena s vyšší potlačenou vztahovou nárokovostí.
 - H2c: Vyšší míra vazbové vyhýbavosti v citové vazbě bude spojena s vyšší potlačenou vztahovou nárokovostí.
 - H2d: Vyšší míra vazbové vyhýbavosti v citové vazbě bude spojena s vyšší přehnanou vztahovou nárokovostí.
- H3: Vztah mezi retrospektivní parentifikací (ZRA-retro) a vztahovou nárokovostí (SRE-R) bude silnější u jedinců s vyšší mírou úzkostnosti a vyšší mírou vyhýbavosti citové vazbě k partnerovi (ECR-RS, doména partner).
- H4: Retrospektivní skóry parentifikace (ZRA-retro) se budou lišit mezi vztahem k matce a k otci.

2 Metoda

Studie měla průřezový kvantitativní design a využívala korelační analýzy a hierarchickou lineární regresi. Parentifikace byla v této práci měřena retrospektivně, zatímco vztahová nárokovost a styl vazby byly zjišťovány aktuálně ve vztahu k současnému partnerovi. Všechny proměnné byly hodnoceny pomocí sebesposuzovacích dotazníků. Hlavními zkoumanými závislými proměnnými byly přehnaná a potlačená vztahová nárokovost měřené škálou SRE-R adaptovanou do češtiny. Prediktory tvořily retrospektivně měřená parentifikace (ZRA-retro) a dvě dimenze stylu vazby k partnerovi (ECR-RS – vazbová úzkostnost a vazbová vyhybavost). Do modelů byly dále zahrnuty kontrolní proměnné, délka vztahu a spokojenost ve vztahu. Cílem výzkumu je ověřit souvislosti mezi parentifikací, vazbovým stylem k partnerovi a prožíváním vztahové nárokovosti u žen v mladém věku.

2.1 Sběr dat

Výzkum byl realizován formou online dotazníkového šetření vytvořeného v prostředí Qualtrics. Výběr vzorku byl příležitostní – účastnice byly osločovány prostřednictvím sociálních sítí (například Facebook a Instagram) a univerzitních skupin. Dotazník byl přístupný od 3. do 12. listopadu 2025. Průměrná doba vyplnění byla 14,86 minuty.

Na začátku byly účastnice seznámeny s účelem výzkumu, anonymitou a dobrovolností účasti. Následovalo vyplnění dotazníku, který zahrnoval několik částí. Nejprve byly zjišťovány základní demografické údaje (věk, vzdělání, délka vztahu a společné soužití s partnerem). Následně byly administrovány čtyři škály: retrospektivní měření parentifikace (ZRA-retro), měření stylu vazby k partnerovi (ECR-RS) a měření vztahové nárokovosti (SRE-R). Studie měla průřezový kvantitativní design a využívala korelační analýzy a hierarchickou lineární regresi.

Před hlavním sběrem dat proběhla pilotáž, která ověřila srozumitelnost položek a orientačně prověřila reliabilitu použitých nástrojů.

2.2 Výzkumný soubor a čištění dat

Celkem bylo získáno 593 odpovědí v online dotazníku. Nejprve byly vyřazeny zcela prázdné dotazníky, po tomto kroku zůstalo 526 respondentů (509 žen, 17 mužů). Následně byli ze souboru vyloučeni muži a osoby mimo cílové věkové rozpětí 18–29 let; po aplikaci těchto kritérií zůstalo 485 žen. Dalším krokem bylo vyřazení účastnic, které nevedly, že jsou aktuálně v partnerském vztahu ($n = 9$), takže soubor tvořilo 476 žen. Dále byly z analýz vyloučeny případy s nereálnou dobou vyplňování – kratší než 5 minut, kdy je nepravděpodobné, že by bylo možné dotazník pozorně vyplnit, a delší než

180 minut, což může naznačovat, že bylo vyplňování opakovaně přerušováno nebo probíhalo souběžně s jinými činnostmi. Po tomto kroku se počet účastnic snížil na 433. Nakonec byly vyřazeny dvě respondentky, které vyplnily pouze demografické položky.

Finální výzkumný soubor tvořilo $N = 431$ žen. Rok narození účastnic se pohyboval v rozmezí 1996–2007 ($M = 2002,03$; $SD = 2,57$), což odpovídá věku 18–29 let v době sběru dat. Většina účastnic byla české národnosti ($n = 333$; 77,3 %), zbývající tvořily ženy slovenské národnosti. Celkem 256 žen (59,4 %) žilo se svým partnerem ve společné domácnosti. Délka vztahu se pohybovala od 1 do 140 měsíců ($M = 38,38$; $SD = 28,22$).

Po těchto krocích byla data ještě závěrečně zkontrolována z hlediska neúplných či nekonzistentních odpovědí. Na základě této kontroly byl finální dataset považován za dostatečně úplný a vhodný pro následné analýzy.

2.3 Měřicí nástroje

2.3.1 Parentifikace – retrospektivní verze Dotazníku zmatení rolí pro adolescenty (ZRA)

Pro měření parentifikace jsem použila Dotazník zmatení rolí pro adolescenty (Pivodová et al., 2020). Ten byl vytvořen na základě pojetí role confusion podle Macfie a kol. (2005), které popisuje narušení hranic mezi rodičem a dítětem v důsledku oslabení rodičovské role. Autoři ZRA vycházejí z tohoto rámce a chápou role confusion jako zastřešující konstrukt zahrnující různé formy převrácení rolí v rodině – včetně parentifikace (dítě jako rodič), spousifikace (dítě jako partner) či peerifikace (dítě jako kamarád rodiče).

ZRA je sebeposuzovací škála určená k zachycení míry zmatení rolí tak, jak ji adolescenti aktuálně prožívají. Respondenti hodnotí vztah k matce a otci zvlášť. Škála obsahuje tři subškály: instrumentální zmatení rolí, emoční zmatení rolí – matka, a emoční zmatení rolí – otec. Celkem obsahuje 14 položek – toho 6 pro instrumentální zmatení rolí, 4 pro emoční zmatení rolí u matky a 4 pro emoční zmatení rolí u otce. Odpovědi jsou hodnoceny na pětibodové Likertově škále (1 = vůbec neplatí, 5 = zcela platí) Na tento přístup navazuji v této práci. Pro každou subškálu bylo vypočítáno průměrné skóre, přičemž vyšší hodnoty vyjadřují vyšší míru instrumentálního či emočního zmatení rolí. Používám retrospektivně upravenou verzi ZRA, ve které byly položky převedeny do minulého času, aby odkazovaly k prožívání v dětství (např. „Máma ode mě chce poradit ve věcech, o kterých si myslím, že by se měla radit s tátou, nebo s jinými dospělými“ → „Máma ode mě chtěla poradit ve věcech, o kterých si myslím, že se měla radit s tátou, nebo s jinými dospělými“).

Tato úprava umožňuje zkoumat zkušenost role confusion z perspektivy dospělých respondentů a zachovává výhodu původního nástroje, který odlišuje vztah k matce a k otci – tedy umožňuje citlivě zachytit emoční parentifikaci v rámci širšího

konstruktů zmatení rolí, tím poskytuje možnost chápat retrospektivně upravenou verzi ZRA jako indikátor parentifikačních, zejména emočně-vztahových aspektů tohoto jevu.

Pro podporu obsahové validity retrospektivní verze jsem položky ZRA tematicky porovnávala se zněním škál Parentification Questionnaire (PQ; Jurkovic & Thirkield, 1998) a Parentification Inventory (PI; Hooper et al., 2011), které měří obdobné konstrukty. Toto porovnání slouží jako podpůrný argument pro interpretaci ZRA jako ukazatele parentifikačních zkušeností. Ukázky tematického srovnání položek jsou uvedeny v Příloze A.

Retrospektivní verze ZRA byla pilotně ověřena na menším vzorku ($n = 39$) s cílem posoudit srozumitelnost položek a vnitřní konzistenci subškál. V pilotním sběru se ukázalo, že škála byla pro respondentky obecně srozumitelná, avšak přinesla i několik užitečných podnětů k upřesnění. Většina položek byla vyplňována bez obtíží; jedna účastnice upozornila na nejasnost u výroků vztahujících se k otci, neboť s ním v dětství nevyrostala. Dále se objevila potřeba přesnějšího vymezení věku, z něhož mají účastníci své zkušenosti reportovat. Tyto připomínky byly zohledněny v instrukcích pro hlavní sběr dat, kde bylo výslovně uvedeno, že respondenti mají vycházet ze svých zkušeností s rodiči (či pečujícími osobami), se kterými v dětství skutečně žili.

Do pilotní studie se zapojilo 40 mladých dospělých žen ve věku 18–29 let ($M = 23,6$; $SD = 3,2$). V rámci pilotáže jsem orientačně ověřila vnitřní konzistenci jednotlivých subškál a základní faktorovou strukturu retrospektivní verze ZRA. Vzhledem k malému počtu respondentek je třeba výsledky chápat pouze jako předběžné a sloužící hlavně k ověření použitelnosti nástroje. Reliabilita byla posouzena pomocí Cronbachova koeficientu α a u všech tří subškál dosáhla uspokojivých až vysokých hodnot: emoční parentifikace – matka ($\alpha = 0,845$), instrumentální parentifikace ($\alpha = 0,875$) a emoční parentifikace – otec ($\alpha = 0,882$). Dále jsem provedla explorační faktorovou analýzu, která orientačně podpořila třífaktorové řešení odpovídající teoretickému modelu. Podrobné tabulky reliability a faktorových zatížení z pilotáže jsou uvedeny v Příloze B.

V hlavním výzkumném souboru vykázaly subškály retrospektivní verze ZRA rovněž dobrou vnitřní konzistenci. Emoční parentifikace – matka ($\alpha=0,83$), emoční parentifikace otec ($\alpha=0,80$) instrumentální ($\alpha=0,845$), což podporuje spolehlivost měření v této studii.

Výsledky explorační faktorové analýzy s promax rotací podpořily předpokládanou třífaktorovou strukturu škály parentifikace. Celkový test shody modelu byl sice statisticky signifikantní, $\chi^2(52) = 391,96$, $p < 0,001$, což ale může být způsobeno velikostí vzorku. Tři faktory s vlastním číslem (eigenvalue) větším než 1 – 4,40; 1,75 a 1,22 vysvětlily 52,6 % celkového rozptylu položek. První faktor (přibližně třetina celkové variance) sdružoval položky instrumentální parentifikace, druhý faktor položky emoční parentifikace matky a třetí faktor položky emoční parentifikace otce; faktorové náboje na příslušných faktorech se pohybovaly zhruba mezi 0,42 a 0,94. Kompletní

výsledky exploračních faktorových analýz jsou pro přehlednost uvedeny v Příloze C. To podporuje interpretaci škály jako nástroje zachycujícího tři související, ale odlišné oblasti parentifikačních zkušeností.

Tyto výsledky tedy naznačují, že i retrospektivně upravená verze ZRA zachovává očekávanou strukturu původního dotazníku.

2.3.2 Attachment – ECR-RS

Styl vztahové vazby byl měřen dotazníkem Experiences in Close Relationships – Relationship Structures (ECR-RS; Fraley et al., 2011), který zachycuje dvě dimenze vztahové vazby – úzkostnost a vyhýbavost – ve vztazích s významnými osobami. V této práci byla využita česká adaptace dotazníku (Sironová et al., 2020), jejíž výsledky ukázaly dvoufaktorovou strukturu odpovídající původnímu modelu a dobrou vnitřní konzistenci obou subškál ($\alpha = 0,88$ pro vyhýbavost, $\alpha = 0,87$ pro úzkostnost).

V souladu se zaměřením výzkumu byla škála administrována ve vztahu k romantickému partnerovi. Dotazník obsahuje devět položek – šest měří dimenzi vyhýbavosti a tři dimenzi úzkostnosti. Účastníci odpovídali na 7bodové Likertově škále (1 = zcela nesouhlasím až 7 = zcela souhlasím), přičemž vyšší skóry vyjadřují vyšší míru vyhýbavosti nebo úzkostnosti ve vztahu k partnerovi. Některé položky jsou skórovány reverzně (položky 1-4 pro vyhýbavost). Před výpočtem skóru byly tyto položky otočeny. Pro každou dimenzi (úzkostnost, vyhýbavost) bylo vypočteno průměrné skóre z příslušných položek, takž vyšší hodnoty vyjadřují vyšší míru dané vazbové dimenze. Zařazení tohoto nástroje vychází z předpokladu, že vazbová úzkostnost i vyhýbavost mohou souviset se způsobem, jakým jedinec prožívá a uplatňuje své nároky v romantickém vztahu, což odpovídá modelu vztahu mezi vazbou a nárokovostí popsanému Tolmaczem a Mikulincerem (2011). V hlavním výzkumném souboru vykázaly obě subškály dobrou vnitřní konzistenci: vyhýbavost ($\alpha=0,855$) a úzkostnost ($\alpha=0,874$), což podporuje spolehlivost měření těchto dimenzí v této studii.

Explorační faktorová analýza s promax rotací podpořila dvoufaktorovou strukturu zkrácené škály ECR-RS. Celkový test shody modelu byl sice statisticky signifikantní, $\chi^2(19) = 79,26$, $p < 0,001$, což může být dáno větším vzorkem ($N=431$). Dva faktory s vlastním číslem (eigenvalue) větším než 1 – 3,98 a 1,46 – dohromady vysvětlily 60,5 % rozptylu položek. První faktor odpovídal dimenzi vazbové vyhýbavosti a nesl šest položek (ECR_Q1–Q6) s faktorovými náboji v absolutní hodnotě přibližně 0,56–0,94. Druhý faktor zachycoval vazbovou úzkostnost a sdružoval tři položky (ECR_Q7–Q9) s náboji kolem 0,73–0,99. Vysoké faktorové náboje a relativně nízké hodnoty unikátního rozptylu ukazují, že položky dobře reprezentují příslušné dimenze vazbové vyhýbavosti a úzkostnosti. Detailní výstupy faktorové analýzy jsou umístěny v Příloze C.

2.3.3 Vztahová nárokovost – SRE-R český překlad

Pro měření vztahové nárokovosti jsem použila škálu *Sense of Relational Entitlement Scale – Revised* (SRE-R; Tolmacz et al., 2021). Dotazník jsem do češtiny adaptovala postupem nezávislého překladu. Nejprve jsem dotazník samostatně přeložila z angličtiny, stejný postup provedla i moje spolužačka. Obě verze jsme následně porovnali a ve spolupráci s vedoucí práce jsme připravily finální českou podobu, s cílem zachovat významovou i jazykovou ekvivalenci položek.

Srozumitelnost a vhodnost českého znění jsem dále ověřila prostřednictvím kognitivních rozhovorů se šesti mladými dospělými ženami. Účastnice popisovaly, jak jednotlivým položkám rozumí a zda jim jejich formulace připadá jasná. Všechny položky byly interpretovány v souladu se zamýšleným významem. Na základě kognitivních rozhovorů byla upravena položka č. 3. Respondentky uváděly, že původní znění „Když mi partner ublíží, okamžitě mě zaplaví pocit nedůvěry“ působí nejasně (nebylo zřejmé, ke komu se nedůvěra vztahuje). Formulace byla proto zpřesněna přidáním slov „vůči němu“. Ostatní položky zůstaly beze změny. Finální česká verze zachovává strukturu dvou subškál (inflated a restricted entitlement) a pětibodovou Likertovu škálu hodnocení (1 = zcela nesouhlasím až 5 = zcela souhlasím). Škála obsahuje celkem 15 položek, z toho 8 položek měří přehnanou nárokovost a 7 položek potlačenou nárokovost.

V rámci pilotáže jsem orientačně ověřila vnitřní konzistenci a základní faktorovou strukturu české verze škály SRE-R. Vzhledem k malému rozsahu vzorku ($n = 40$) je třeba výsledky chápat jako předběžné a sloužící především k ověření použitelnosti nástroje pro hlavní výzkum. Do pilotní studie se zapojilo 40 mladých dospělých žen ve věku 18–29 let ($M = 23,6$; $SD = 3,2$). Účastníci vyplňovali dotazník online, anonymně a dobrovolně. Pilotáž proběhla v souladu se zásadami etického zacházení s účastníky výzkumu – všichni byli informováni o anonymitě a dobrovolnosti účasti. Reliabilita byla posouzena pomocí Cronbachova koeficientu α . Obě subškály vykazaly uspokojivou vnitřní konzistenci: přehnaná nárokovost ($\alpha = 0,853$) a potlačená nárokovost ($\alpha = 0,871$). Korelace mezi subškálami byla velmi slabá a nebyla statisticky významná ($r = -0,03$, $p = 0,85$). Tento výsledek je nutné interpretovat s opatrností vzhledem k malému rozsahu vzorku. Nelze jej tedy chápat jako odchylku od teoretického modelu, který předpokládá mírně negativní vztah mezi oběma dimenzemi (Tolmacz et al., 2021). I přes malý vzorek jsem orientačně provedla explorační faktorovou analýzu, která naznačila dvoufaktorové řešení odpovídající původní teoretické struktuře škál. Kompletní tabulky reliability a faktorových zatížení z pilotáže jsou uvedeny v Příloze B.

V hlavním výzkumném souboru ($N = 431$) dosáhla česká verze SRE-R dobré vnitřní konzistence: Cronbachova α byla $\alpha = 0,889$ pro subškálu přehnané nárokovosti a $\alpha = 0,906$ pro subškálu potlačené nárokovosti.

Výsledky explorační faktorové analýzy s promax rotací podpořily předpokládanou dvoufaktorovou strukturu škály vztahové nárokovosti. Celkový test shody modelu byl statisticky signifikantní, $\chi^2(76) = 316,75$, $p < 0,001$, což může být vzhledem

k velikosti vzorku částečně dáno i vysokou citlivostí chí-kvadrát testu. Dva faktory s vlastním číslem větším než 1 (4,69 a 3,58) vysvětlily dohromady 55,1 % celkového rozptylu položek. První faktor, zachycující potlačenou nárokovost, vysvětlil přibližně 31 % variance a nesl položky potlačené nárokovosti s faktorovými náboji zhruba mezi 0,60 a 0,85. Druhý faktor, odpovídající přehnané nárokovosti, vysvětlil přibližně 24 % variance a sdružoval položky přehnané nárokovosti s faktorovými náboji přibližně v rozmezí 0,58–0,82. Jednoznačné a relativně vysoké náboje položek na příslušných faktorech podporují interpretaci škály jako nástroje zachycujícího dvě vzájemně související, ale významově odlišné dimenze vztahové nárokovosti – přehnanou a potlačenou.

Tyto hodnoty podporují použitelnost českého překladu SRE-R pro měření vztahové nárokovosti v mladém věku. Podrobnější informace o faktorové struktuře lze nalézt v Příloze C.

2.3.4 Demografické a kontrolní proměnné

Součástí dotazníku byla sada demografických položek a proměnných popisujících partnerský vztah. Účastnice uvedly svůj rok narození, národnost, délku současného vztahu v měsících a informaci o tom, zda žijí se svým partnerem ve společné domácnosti. Tyto údaje sloužily k popisu výzkumného souboru a délka vztahu byla dále využita jako kontrolní proměnné v regresních analýzách.

Celková spokojenost ve vztahu byla měřena jednou globální položkou inspirovanou škálou Quality of Marriage Index (Norton, 1983): „*Když se zamyslíte nad svým partnerstvím, jaký stupeň spokojenosti nejlépe vystihuje váš vztah?*“ Účastnice odpovídaly na škále od 1 do 10, kde 1 znamenalo „jsem zcela nespokojená“ a 10 „jsem zcela spokojená“. Vyšší skóre vyjadřovaly vyšší celkovou spokojenost ve vztahu. Tato proměnná byla využita jak k deskriptivnímu popisu vzorku, tak jako kontrolní proměnná v regresních analýzách.

2.4 Analytický postup

Data byla analyzována v programu JASP (verze 0.95.4). Pro všechny testy byla nastavena hladina statistické významnosti $\alpha = 0,05$. Z odpovědí v Likertových škálách (ZRA-retro, ECR-RS, SRE-R a spokojenost ve vztahu) byla vytvořena sumární skóre, která byla v dalším považována za spojité proměnné.

Než byly přistoupeno k testování hypotéz, byly ověřeny základní psychometrické charakteristiky použitých škál. Pro dotazník parentifikace ZRA-retro, vztahovou vazbu (ECR-RS) a vztahovou nárokovost (SRE-R) byla provedena explorační faktorová analýza s promax rotací, která měla ověřit předpokládanou faktorovou strukturu (tři faktory u parentifikace, dva faktory u vazby a nárokovosti). Následně byla zhodnocena

vnitřní konzistence jednotlivých škál pomocí Cronbachovy alfy (včetně 95 % intervalů spolehlivosti). Všechny škály vykazovaly dobrou reliabilitu.

U všech hlavních proměnných byly nejprve spočítány deskriptivní statistiky (průměr, směrodatná odchylka, minimum, maximum a 95 % intervaly spolehlivosti). Tyto výsledky poskytují základní přehled o rozložení proměnných v souboru a jsou shrnuty v Tabulce 1.

Pro orientační zhodnocení vzájemných vztahů mezi proměnnými byla provedena korelační analýza. S ohledem na nenormální rozložení řady proměnných byly použity Spearmanovy korelační koeficienty. Do korelační matice byly zahrnuty škály parentifikace, vazby, obě dimenze nárokovosti, spokojenost ve vztahu a délka vztahu.

Pro ověření hypotéz o vztahu parentifikace a vazby s vztahovou nárokovostí byly využity hierarchické lineární regresní analýzy se dvěma závislými proměnnými (přehnaná vs. potlačená nárokovost). V prvním bloku byly zařazeny kontrolní proměnné (spokojenost ve vztahu, délka vztahu), následované vazbovými dimenzemi (blok 2), parentifikačními proměnnými (blok 3) a jejich interakcemi s vazbou (blok 4). Tento postup umožnil zhodnotit, zda parentifikace a vazba přispívají k vysvětlení variance nárokovosti nad rámec známých charakteristik vztahu.

U regresních modelů byly systematicky kontrolovány předpoklady. Linearita vztahů byla posouzena vizuálně (LOESS křivky), nezávislost reziduí pomocí Durbin-Watsonovy statistiky, homoskedasticita na základě grafu reziduí vůči predikovaným hodnotám a normalita rozložení reziduí pomocí histogramu a Q-Q grafu. Potenciální problém multikolinearity byl sledován prostřednictvím hodnot VIF a tolerance a vlivné případy byly identifikovány pomocí standardizovaných reziduí, leverage a Cookovy vzdálenosti.

K porovnání míry emoční parentifikace matkou a otcem byl využit párový t-test. Dále byly ověřeny základní předpoklady: párovost měření (obě skóre pocházela od týchž respondentů), přibližná intervalovost škál a normalita rozdílových skóre, kterou posoudily histogram a Q-Q graf.

2.5 Etické aspekty výzkumu

Výzkum respektoval základní etické principy psychologického výzkumu (informovaný souhlas, dobrovolnost účasti, ochrana osobních údajů a minimalizaci rizika). V úvodní části online dotazníku byly účastnice seznámeny s cílem studie (na souvislosti mezi zkušenostmi z dětství a prožíváním partnerských vztahů v dospělosti) a s tím, že výzkum je součástí bakalářských prací. Bylo uvedeno, že dotazník je určen ženám ve věku 18–29 let, které jsou aktuálně v partnerském vztahu, a že vyplnění zabere přibližně 20–25 minut. Účastnice byly informovány, že účast je dobrovolná a že jejich odpovědi budou použity pouze pro studijní a výzkumné účely. Součástí úvodního textu byly také kontaktní údaje na autorky práce pro případ doplňujících dotazů. Dotazník byl

koncipován jako anonymní. Nebyly shromažďovány žádné identifikační údaje, které by umožnily zpětnou identifikaci konkrétní účastnice.

3 Výsledky

3.1 Deskriptivní statistiky

Výzkumný soubor byl tvořen 431 ženami ve věku 18–29 let. Podrobnější popis vzorku je uveden v části Metoda. Deskriptivní statistiky spojitých proměnných jsou uvedeny v tabulce 1. U každé proměnné je uveden počet respondentek, průměr, směrodatná odchylka, šikmost, špičatost a minimální a maximální zjištěná hodnota. Rozložení bylo dále zjišťováno pomocí histogramů. Délka vztahu se v souboru pohybovala od velmi krátkých po dlouhodobé vztahy ($M = 3,20$ let, $SD = 2,35$). Většina účastnic byla v kratších až středně dlouhých vztazích. Spokojenost ($M = 7,59$; $SD = 1,91$) dosahovala obecně vyšších hodnot a její rozložení bylo výrazně zleva zešikmené, což ukazuje na převahu vysoce spokojených respondentek. Hodnoty vazbové úzkostnosti ($M = 2,96$; $SD = 1,78$) a vazbové vyhýbavosti ($M = 1,98$; $SD = 1,07$) vazby se pohybovaly převážně v nižších až středních hodnotách, přičemž vyhýbavost byla výrazněji pravostranně zešikmená než úzkostnost. U všech tří dimenzí parentifikace převažovaly nízké až střední hodnoty. Instrumentální parentifikace ($M = 2,43$; $SD = 0,98$) a emoční parentifikace otce ($M = 1,65$; $SD = 0,82$) vykazovaly výraznější pravostranné zešikmení (častý výskyt nízkých skóru), zatímco u emoční parentifikace matky ($M = 2,77$; $SD = 1,10$) bylo rozložení rovnoměrnější. U přehnané ($M = 2,5$; $SD = 0,95$) i potlačené ($M = 2,6$; $SD = 1,04$) dimenze vztahové nárokovosti převažovaly nízké až střední hodnoty. Jejich rozložení bylo mírně pravostranně zešikmené. Rozdíly v počtech respondentek u jednotlivých proměnných (viz Tabulka 1) odrážejí chybějící data v dotaznících.

Tabulka 1 - Deskriptivní statistiky spojitých proměnných

	N	M	SD	Šikmost	Špičatost	Minimum	Maximum
Délka vztahu	430	3,198	2,352	0,924	0,386	0,083	11,67
Spokojenost	295	7,59	1,905	-1,901	3,327	1	9
Vazbová vyhýbavost	431	1,984	1,069	1,65	2,715	1	6,167
Vazbová úzkostnost	431	2,962	1,78	0,632	-0,819	1	7
IP	431	2,428	0,982	0,684	-0,21	1	5
EP – matka	431	2,771	1,095	0,218	-0,955	1	5
EP – otec	427	1,648	0,821	1,469	1,886	1	5

Nárokovost přehnaná	420	2,503	0,949	0,403	-0,763	1	4,875
Nárokovost potlačená	420	2,603	1,039	0,396	-0,686	1	5

Poznámka. N = počet respondentek, M = průměr, SD = směrodatná odchylka, IP = instrumentální parentifikace, EP – matka = emoční parentifikace ve vztahu k matce, EP – otec = emoční parentifikace ve vztahu k otci. Délka vztahu je uvedena v letech.

3.2 Korelace

Vzhledem k tomu, že rozložení se většiny sledovaných proměnných se odchylovalo od normality, byla pro korelační analýzy použita Spearmanova korelace, která je vůči takovým odchýlkám odolnější. Vzájemné korelace mezi spojitými proměnnými shrnuje Tabulka 2.

V souladu s očekáváním korelovala přehnaná nárokovost pozitivně s vazbovou úzkostností ($\rho = 0,378$, $p < 0,001$), a také s vazbovou vyhýbavostí ($\rho = 0,390$, $p < 0,001$). Potlačená nárokovost souvisela zejména s vazbovou úzkostností ($\rho = 0,354$, $p < 0,001$) a v menší míře také s vazbovou vyhýbavostí ($\rho = 0,147$, $p = 0,002$).

Obě dimenze vztahové nárokovosti spolu korelovaly pouze slabě $\rho = 0,161$, $p < 0,001$), což naznačuje, že obě dimenze nejsou zcela nezávislé, ale každá z nich zachycuje trochu odlišný aspekt vztahové nárokovosti.

Z parentifikačních proměnných vykazovala potlačená nárokovost nejsilnější souvislost s instrumentální parentifikací ($\rho = 0,150$, $p = 0,002$). Podobně silná a statisticky významná korelace s potlačenou nárokovostí se objevila také u emoční parentifikace matky ($\rho = 0,166$, $p < 0,001$), zatímco vztah s emoční parentifikací otce významný nebyl. Přehnaná nárokovost s parentifikací v tomto vzorku signifikantně nekorelovala.

Korelace mezi prediktory ukázaly, že obě dimenze vazby spolu středně silně souvisejí ($\rho = 0,425$, $p < 0,001$). Z parentifikačních proměnných spolu nejvíce korelovaly instrumentální parentifikace a emoční parentifikace matky ($\rho = 0,426$, $p < 0,001$), a dále emoční parentifikace matky a otce ($\rho = 0,286$, $p < 0,001$). vztah se objevil také mezi instrumentální parentifikací a emoční parentifikací otce ($\rho = 0,246$, $p < 0,001$), což odráží částečné překrývání jednotlivých aspektů parentifikačních zkušeností.

Spokojenost ve vztahu byla negativně spojena s vazbovou vyhýbavostí ($\rho = -0,451$, $p < 0,001$) i vazbovou úzkostností ($\rho = -0,262$, $p < 0,001$) a také s emoční parentifikací matky ($\rho = -0,165$, $p = 0,005$), a s přehnanou nárokovostí ($\rho = -0,434$, $p < 0,001$), zatímco s potlačenou nárokovostí významně nekorelovala.

Délka vztahu vykazovala slabě negativní vztah s vazbovou vyhýbavostí ($\rho = -0,163$, $p < 0,001$), vazbovou úzkostností ($\rho = -0,149$, $p = 0,002$) a dále s potlačenou nárokovostí ($\rho = -0,162$, $p < 0,001$). Naopak s přehnanou nárokovostí souvisela

délka vztahu slabě pozitivně ($\rho = 0,136$, $p = 0,005$). Korelace délky vztahu s parentifikačními proměnnými a se spokojeností ve vztahu nebyly statisticky významné.

Tabulka 2 – Spearmanova korelace spojitých proměnných

	Vyh.	Úzk.	EP- matka	IP	EP- otec	Nár. přeh.	Nár.. pot.	Spok.	Dél. vz.
Vazbová vy- hýbavost	—								
Vazbová úz- kostnost	0,425	—							
EP - matka	0,057	0,084	—						
IP	0,082	0,101	0,426	—					
EP - otec	0,034	0,00	0,286	0,246	—				
Nárokovost přehnaná	0,390	0,378	0,048	0,017	-0,026	—			
Nárokovost potlačená	0,147	0,354	0,166	0,15	0,085	0,161	—		
Spokojenost	-0,451	-0,262	-0,165	-0,069	0,003	0,434	-0,023	—	
Délka vztahu	-0,163	-0,149	-0,048	-0,028	-0,003	0,136	-0,162	0,02	—

Poznámka. N = počet respondentek, Vyh. = vazbová vyhýbavost, Úzk. = vazbová úzkostnost, IP = instrumentální parentifikace, EP - matka = emoční parentifikace ve vztahu k matce, EP - otec = emoční parentifikace ve vztahu k otci, Nár. přeh = přehnaná vztahová nárokovost, Nár. pot. = potlačená vztahová nárokovost, spok. = spokojenost ve vztahu, Dél. vz. = délka vztahu v letech, tučně = statisticky významné

3.3 Kontrola předpokladů regresní analýzy

Před provedením regresních analýz byly zkontrolovány jejich předpoklady. U regresních modelů byl nejprve posouzen předpoklad linearity. U většiny kombinací prediktorů a závislých proměnných splněn. Mírné nelinearity se objevily zejména u vztahů

mezi nárokovostí a spokojeností ve vztahu a mezi vazbovou vyhýbavostí a přehnanou nárokovostí, jejichž regresní křivky však nevykazovaly výrazné systematické odchylky.

Analýza nezávislosti reziduí pomocí statistiky Durbin–Watson ukázala, že žádný z modelů nevykazoval známky autokorelace reziduí. Hodnoty DW se pohybovaly v rozmezí přibližně 1,9–2,0, což je považováno za indikaci splnění tohoto předpokladu a podporuje stabilitu odhadovaných koeficientů.

Graf „Residuals vs. Predicted“ ukázal, že rezidua nevykazovala rozšiřující se ani zužující se rozptýl směrem k vyšším predikovaným hodnotám. Body byly rovnoměrně rozloženy podél horizontální osy, bez zřejmých klastrů nebo strukturálních trendů, což podporuje splnění předpokladu homoskedasticity.

Ve všech regresních modelech byly hodnoty VIF (1,00–1,98) i tolerance (0,51–0,998) v přijatelném rozmezí, což ukazuje, že prediktory nebyly nadměrně vzájemně korelované a model nebyl ovlivněn multikolinearitou.

Normalita reziduí byla ověřena pomocí histogramu standardizovaných reziduí a Q–Q plotu. Rozložení reziduí u přehnané nárokovosti mělo symetrický tvar odpovídající normálnímu rozdělení. Q–Q plot ukázal velmi dobrou shodu s teoretickými kvantily, přičemž drobné odchylky se objevily pouze na obou krajích rozložení. Předpoklad normality tak lze u tohoto modelu považovat za splněný. Pro regresi potlačené nárokovosti histogram ukázal celkově symetrické rozložení, byť s mírnou nerovností v horní části. Q–Q plot naznačil dobrou shodu s normálním rozdělením, s pouze mírnými odchylkami na krajích. Normalitu reziduí lze považovat za splněnou i u tohoto modelu.

V modelu s potlačenou nárokovostí byly identifikovány dva případy se standardizovaným reziduem nad hranicí ± 3 (Case 168: 3,039; Case 381: -3,072). Jejich Cookova vzdálenost však nedosahovala kritické úrovně (0,029 a 0,330), což naznačuje, že tyto případy samy o sobě neovlivňují stabilitu modelu ve významné míře.

U párového t-testu byla normalita rozdílových skóru ověřena pomocí histogramu a Q–Q grafu. Histogram rozdílového skóru ukázal mírně nesymetrické rozložení s jedním kratším levým ocasem. Q–Q graf ukázal drobné odchylky v krajních hodnotách, ale centrální část rozložení přímku dobře kopírovala. Tyto odchylky nebyly považovány za natolik výrazné, aby porušovaly předpoklad normality.

Předpoklad párovosti byl splněn, protože obě měření pocházela od stejných respondentů, a předpoklad intervalového měření byl rovněž považován za naplněný vzhledem ke škálové povaze obou proměnných.

3.4 Regresní analýzy přehnané a potlačené vztahové nárokovosti

Pro ověření souvislostí mezi vztahovou nárokovostí a zvolenými prediktory byly použity dvě hierarchické lineární regrese. V prvních krocích byly zařazeny kontrolní

proměnné (délka vztahu a spokojenost), následně dvě dimenze vazby, poté tři typy parentifikace a následně i interakční členy mezi vazbou a parentifikací které umožňují ověřit, zda vazba modifikuje vztah mezi parentifikací a vztahovou nárokovostí.

Všechny škálové proměnné (vazbové dimenze, parentifikace, dimenze nárokovosti a spokojenost ve vztahu) byly při regresních analýzách byly považovány za spjité.

Regresní analýzy byly provedeny s využitím listwise deletion, tedy s vyloučením případů s chybějící hodnotou v některé z použitých proměnných. Z tohoto důvodu byly regresní modely odhadnuty na vzorku 283 respondentek s kompletními daty.

3.4.1 Regresní analýza přehnané vztahové nárokovosti

V prvním kroku, který obsahoval pouze kontrolní proměnné model vysvětloval 10,2 % rozptylu přehnané nárokovosti (Adj. $R^2 = 0,102$). Nárůst R^2 oproti baseline modelu byl signifikantní ($\Delta R^2 = 0,108$, $p < 0,001$). Tento model byl statisticky signifikantní, $F(2,280) = 16,954$, $p < 0,001$.

Přidání dimenzí vazby v Modelu 2 vedlo k významnému nárůstu vysvětleného rozptylu ($\Delta R^2 = 0,111$, $p < 0,001$) a Adj. R^2 vzrostlo na 0,207. Model byl statisticky signifikantní, $F(4,278) = 19,457$, $p < 0,001$, což ukazuje, že dimenze vazby představují důležitý příspěvek nad rámec kontrolních proměnných.

Zařazení proměnných parentifikace v Modelu 3 nevedlo k signifikantnímu zvýšení vysvětleného rozptylu a model vysvětloval 20,4 % rozptylu přehnané nárokovosti (Adj $R^2 = 0,204$). Tento model byl signifikantní, $F(7,275) = 7,596$, $p < 0,001$.

V Modelu 4 byly testovány interakce mezi parentifikací a dimenzemi vazby. Zařazení interakčních členů nevedlo k významnému zvýšení vysvětlené variance a finální model 4 vysvětloval 20,6 % rozptylu přehnané nárokovosti (Adj $R^2 = 0,206$). Tento model byl signifikantní, $F(13,269) = 6,643$, $p < 0,001$. Přehled regresních koeficientů je uveden v Tabulce 3.

Tabulka 3 – Lineární regrese: prediktory přehnané vztahové nárokovosti

Prediktory	B	SE B	CI 95% dolní	CI 95% horní	β	t	p
Průsečík	3,135	0,239	2,665	3,606		13,12	< ,001
Spokojenost	-0,086	0,029	-0,143	-0,03	-0,178	-3,01	0,003
Délka vztahu	0,078	0,021	0,037	0,119	0,204	3,744	< ,001
Vazbová úzkost- nost	0,114	0,03	0,055	0,173	0,229	3,8	< ,001

VÝSLEDKY

Vazbová vyhýbavost	0,178	0,052	0,075	0,28	0,223	3,415	<,001
EP – otec	-0,074	0,068	-0,208	0,061	-0,067	-1,077	0,282
IP	-0,015	0,061	-0,136	0,106	-0,016	-0,244	0,808
EP – matka	0,004	0,056	-0,106	0,113	0,004	0,069	0,945
Vazbová vyhýbavost x EP matka	0,079	0,048	-0,016	0,174	0,115	1,635	0,103
Vazbová vyhýbavost x Instr. par	0,02	0,056	-0,089	0,129	0,027	0,361	0,719
Vazbová vyhýbavost x EP – otec	0,071	0,057	-0,041	0,183	0,083	1,244	0,215
Vazbová úzkostnost x EP – matka	-0,005	0,029	-0,063	0,053	-0,013	-0,183	0,855
Vazbová úzkostnost x Instr. Par.	-0,019	0,035	-0,088	0,05	-0,04	-0,55	0,583
Vazbová úzkostnost x EP – otec	-0,032	0,038	-0,106	0,043	-0,058	-0,837	0,403

Poznámka. Závislá proměnná: přehnaná vztahová nárokovost, N = 283, B = nestandardizovaný regresní koeficient, SE B = směrodatná chyba, CI 95 % = 95% interval spolehlivosti; β = standardizovaný regresní koeficient. Instr. par. = instrumentální parentifikace; EP – matka/EP – otec = emoční parentifikace matka/otec

Ve finálním modelu byly obě kontrolní proměnné statisticky významnými prediktory. Vyšší spokojenost ve vztahu souvisela s nižší přehnanou nárokovostí ($B = -0,086$, 95 % CI $[-0,143; -0,03]$, $\beta = -0,178$, $p = 0,003$), zatímco delší trvání vztahu bylo spojeno s vyšší přehnanou nárokovostí $B = 0,078$, 95 % CI $[0,037; 0,119]$, $\beta = 0,204$, $p < 0,001$).

Významné efekty vykázaly také obě vazbové dimenze. Při průměrné úrovni parentifikačních proměnných a konstantních hodnotách ostatních prediktorů bylo zvýšení vazbové úzkostnosti o jednu směrodatnou odchylku spojeno se zvýšením přehnané nárokovosti přibližně o 0,23 SD ($\beta = 0,229$; $B = 0,114$, 95 % CI $[0,055; 0,173]$, $p < 0,001$). Zvýšení vazbové vyhýbavosti o jednu SD souviselo se zvýšením přehnané nárokovosti asi o 0,22 SD ($\beta = 0,223$; $B = 0,178$, 95 % CI $[0,075; 0,280]$, $p < 0,001$).

Naproti tomu ukazatele parentifikace (instrumentální parentifikace a emoční parentifikace matky i otce) se ve finálním modelu neprojeví jako významné prediktory přehnané nárokovosti ($p > 0,05$, viz tabulka 3).

Zařazení interakčních termínů (parentifikace × vazbová úzkostnost, parentifikace × vazbová vyhybavost) nepřineslo žádné statisticky významné efekty. Všechny interakční koeficienty zůstaly nesignifikantní ($p > 0,05$, viz Tabulka 3).

Celkově výsledky pro přehnanou vztahovou nárokovost nepodporují hypotézu H1 o přímém vlivu parentifikace, protože žádná z dimenzí parentifikace nebyla významným prediktorem. Naopak jsou v souladu s hypotézou H2 v tom, že vyšší vazbová úzkostnost i vyhybavost souvisely s vyšší přehnanou nárokovostí. Interakce mezi parentifikací a dimenzemi attachmentu se neukázaly jako významné, takže data v této části nepodporují hypotézu H3.

3.4.2 Regresní analýza potlačené vztahové nárokovosti

U potlačené nárokovosti byl také zařazen pouze blok kontrolních proměnných (spokojenost ve vztahu, délka vztahu). Tento model vysvětloval 1,5 % rozptylu potlačené nárokovosti ($\text{Adj. } R^2 = 0,015$) a představoval oproti baseline modelu bez prediktorů statisticky signifikantní zlepšení ($\Delta R^2 = 0,022$, $p = 0,043$). Model 1 byl jako celek statisticky signifikantní, $F(2, 280) = 3,181$, $p = 0,03$.

Přidání dimenzí vazby v Modelu 2 vedlo k významnému nárůstu vysvětleného rozptylu potlačené nárokovosti ($\Delta R^2 = 0,082$, $p < 0,001$) a $\text{Adj. } R^2$ vzrostlo na 0,091. Model byl signifikantní, $F(4, 278) = 8,080$, $p < 0,001$.

Zařazení parentifikačních proměnných v Modelu 3 vedlo k dalšímu, avšak statisticky nesignifikantnímu zvýšení vysvětleného rozptylu ($\Delta R^2 = 0,019$, $p = 0,120$). Model vysvětloval 10,1 % rozptylu potlačené nárokovosti ($\text{Adj. } R^2 = 0,101$) a byl jako celek signifikantní, $F(7, 275) = 5,504$, $p < 0,001$. V Modelu 4 byly testovány interakce mezi parentifikací a dimenzemi vazby.

Zařazení interakčních členů nevedlo k významnému zvýšení vysvětlené variance ($\Delta R^2 = 0,019$, $p = 0,419$) a finální model vysvětloval 10,1 % rozptylu potlačené nárokovosti ($\text{Adj. } R^2 = 0,101$). Finální model byl signifikantní, $F(13, 269) = 3,431$, $p < 0,001$. Přehled regresních koeficientů je uveden v Tabulce 4.

Tabulka 4 - Lineární regrese: prediktory potlačené vztahové nárokovosti

	B	SE B	CI 95% dolní	CI 95% horní	β	t	p
Průsečík	2,407	0,282	1,851	2,963		8,522	< ,001
Spokojenost	0,048	0,034	-0,019	0,115	0,09	1,42	0,157
Délka vztahu	-0,055	0,025	-0,103	-0,006	-0,128	-2,21	0,028
Vazbová úzkostnost	0,131	0,035	0,062	0,201	0,238	3,711	< ,001

VÝSLEDKY

Vazbová vyhýbavost	0,043	0,061	-0,078	0,164	0,049	0,7	0,485
EP - matka	0,005	0,066	-0,125	0,134	0,005	0,071	0,943
IP	0,173	0,072	0,031	0,316	0,164	2,395	0,017
EP – otec	0,013	0,081	-0,146	0,172	0,01	0,156	0,876
Vazbová vyhýbavost x EP matka	0,017	0,057	-0,096	0,13	0,022	0,296	0,767
Vazbová vyhýbavost x Instr. par	-0,081	0,066	-0,211	0,048	-0,099	-1,241	0,216
Vazbová vyhýbavost x EP – otec	0,135	0,067	0,003	0,268	0,143	2,007	0,046
Vazbová úzkostnost x EP - matka	$2,772 \times 10^{-4}$	0,035	-0,068	0,069	$5,959 \times 10^{-4}$	0,008	0,994
Vazbová úzkostnost x Instr. Par.	0,006	0,041	-0,075	0,088	0,012	0,157	0,875
Vazbová úzkostnost x EP – otec	-0,058	0,045	-0,146	0,03	-0,096	-1,289	0,199

Poznámka. Závislá proměnná: potlačená vztahová nárokovost, N = 283, B = nestandardizovaný regresní koeficient, SE B = směrodatná chyba, CI 95 % = 95% interval spolehlivosti; β = standardizovaný regresní koeficient. Instr. par. = instrumentální parentifikace; EP – matka/EP – otec = emoční parentifikace matka/otec

Ve finálním modelu regrese potlačené nárokovosti se jako významný prediktor z kontrolních proměnných ukázala délka vztahu. Vyšší hodnoty délky vztahu se v tomto vzorku pojily s mírně nižšími hodnotami potlačené nárokovosti ($B = -0,055$, 95 % CI $[-0,103; -0,006]$, $\beta = -0,128$, $p = 0,028$). Spokojenost ve vztahu v této regresi nebyla signifikantní ($p > 0,05$, viz tabulka 4).

Z vazbových dimenzí byla významná pouze vazbová úzkostnost. Její zvýšení o jednu směrodatnou odchylku při průměrné úrovni parentifikačních proměnných a konstantních hodnotách ostatních prediktorů predikovalo zvýšení potlačené nárokovosti přibližně o 0,24 SD ($B = 0,131$, 95 % CI $[0,062; 0,201]$, $\beta = 0,238$, $p < 0,001$). Vazbová vyhýbavost zde významným prediktorem nebyla ($p > 0,05$, viz tabulka 4).

Mezi parentifikačními proměnnými se jako významný prediktor potlačené nárokovosti ukázala instrumentální parentifikace. Při průměrné úrovni vazbových dimenzí a konstantních hodnotách ostatních proměnných nárůst instrumentální parentifikace o jednu směrodatnou odchylku byl spojen se nárůstem skóru potlačené nárokovosti asi o 0,16 SD ($B = 0,173$, 95 % CI $[0,031; 0,316]$, $\beta = 0,164$, $p = 0,017$). Emoční parentifikace matky i otce se jako významné faktory neprokázaly ($p > 0,05$, viz tabulka 4).

Interakce mezi vazbovou vyhýbavostí a emoční parentifikací otce byla významná. ($B = 0,135$, $SE = 0,067$, 95 % CI [0,003; 0,268], $p = 0,046$). Tento výsledek ukazuje, že v tomto vzorku souvislost mezi emoční parentifikací a potlačenou nárokovostí se rostoucím vyhýbavým attachmentem zesiluje. Při vyšších hodnotách vyhýbavého attachmentu je vztah mezi parentifikací ze strany otce a potlačenou nárokovostí silnější. Ostatní interakční členy signifikantní nebyly ($p > 0,05$, viz tabulka 4).

Celkově výsledky pro potlačenou nárokovost tak poskytují částečnou podporu hypotéze H1 (souvislost s parentifikací, konkrétně s instrumentální parentifikací) a hypotéze H2 ve vztahu k vazbové úzkostnosti, zatímco očekávaný efekt vyhýbavosti se neprokázal. Zjištěná interakce mezi vyhýbavostí a emoční parentifikací otce naznačuje omezenou podporu hypotéze H3.

3.5 Párový t-test pro emoční parentifikaci matky vs. otce

V rámci ověření hypotézy H4 byl proveden párový t-test. Analýza porovnávala úroveň emoční parentifikace, kterou účastnice uváděly ve vztahu k matce, s úrovní emoční parentifikace ve vztahu k otci.

Účastnice uváděly významně vyšší emoční parentifikaci matky ($M = 2,77$, $SD = 1,10$) než otce ($M = 1,65$, $SD = 0,82$), $t(426) = 19,88$, $p < 0,001$. Cohenovo d korigované na korelaci mezi měřeními ($d = 1,15$) ukazuje na velkou efektovou velikost rozdílu. Hypotéza H4 o rozdílu mezi emoční parentifikací matky a otce byla na základě těchto výsledků podpořena.

4 Diskuze

Cílem studie bylo prozkoumat, jak retrospektivně vnímaná parentifikace a citová vazba k partnerovi souvisí se dvěma dimenzemi vztahové nárokovosti (potlačenou a přehnanou) a ověřit, zda se vztah parentifikace k nárokovosti mění v závislosti na vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti. Současně bylo ověřeno očekávání, že se emoční parentifikace bude lišit mezi vztahem k matce a k otci.

Na základě teoretických východisek byly formulovány čtyři hlavní hypotézy. Hypotéza H1 předpokládala, že jednotlivé formy parentifikace budou souviset s přehnanou i potlačenou vztahovou nárokovostí. Hypotéza H2 (H2a–H2d) se zaměřovala na souvislosti mezi partnerskou vazbou (úzkostnost, vyhýbavost) a oběma formami nárokovosti. Hypotéza H3 předpokládala interakční vliv parentifikace a partnerské vazby na vztahovou nárokovost a hypotéza H4 rozdíl v retrospektivně vnímané emoční parentifikaci ze strany matky a otce.

Studie měla průřezový design a hypotézy byly testovány hierarchickou lineární regresí. Nejprve byl kontrolován vliv proměnných spokojenosti ve vztahu a délky vztahu a v dalších modelech byly přidány proměnné attachmentu, parentifikace a interakční členy (ZRA × attachment). Rozdíl emoční parentifikace mezi matkou a otcem byl ověřován párovým t-testem.

4.1 Souvislosti mezi citovou vazbou a vztahovou nárokovostí

V souladu s očekáváním se přehnaná nárokovost pojila jak s vazbovou úzkostností, tak s vazbovou vyhýbavostí. Vyšší vazbová úzkostnost i vyhýbavost predikovali vyšší hodnotu přehnané nárokovosti a tyto souvislosti lze na základě regresních koeficientů hodnotit jako středně silné. To odpovídá i zjištěním studií Tolmacz & Mikulincer (2011) a (Tolmacz et al., 2021), které také ukazují souvislosti nejistého attachmentu s problematickými formami vztahové nárokovosti a podporuje teorii, že vztahová nárokovost je součástí vnitřních pracovních modelů vazby v romantických vztazích (Tolmacz, 2011). Efekt přetrval i po kontrole spokojenosti ve vztahu a délky vztahu.

U potlačené nárokovosti se projevil očekávaný pozitivní vztah vazbové úzkostnosti s potlačenou nárokovostí lze na základě regresních výsledků chápat jako středně silný, zatímco souvislost s vazbovou vyhýbavostí byla pouze malá a v modelu se oproti původnímu očekávání jako významná neprojevila. Tento výsledek plně neodpovídá předchozím zjištěním, kdy při původní validaci SRE se potlačená nárokovost pojila jak s úzkostností, tak s vyhýbavostí Tolmacz & Mikulincer (2011). Podobně Tolmacz et al. (2022) uvádějí, že vazbová úzkostnost i vyhýbavost jsou spojeny s vyšší přehnanou i potlačenou relační nárokovostí, zatímco ve studii SRE-R (Tolmacz et al., 2021) se po přidání dalších ukazatelů jevila pouze vyhýbavost, avšak úzkostnost ztratila významnost. Možné vysvětlení odlišnosti by mohlo souviset s vlastnostmi vzorku.

Zároveň tato zjištění nejsou v souladu s teoretickým očekáváním od Tolmacz (2011), že potlačená vztahová nárokovost je blízká deaktivaci vazebných přání a potřeb typické pro vyhýbavou organizaci (zatímco přehnaná nárokovost odráží hyperaktivaci spojenou s úzkostnou vazbou). Data tedy jen částečně poskytují oporu Tolmaczově interpretaci, že vztahová nárokovost odráží strategie hyperaktivace/deaktivace vazebného systému. H2 tedy byla daty částečně podpořena. Souhrnně lze říci, že výsledky přinesly oporu především pro H2a, H2b a H2d – vyšší vazbová úzkostnost i vyhýbavost v partnerské vazbě souvisely s vyšší přehnanou nárokovostí a vyšší úzkostnost také s vyšší potlačenou nárokovostí, zatímco H2c, která předpokládala souvislost vazbovou vyhýbavosti s potlačenou nárokovostí, podporu nenašla.

4.2 Souvislosti mezi parentifikací a vztahovou nárokovostí

V rámci hypotézy H1 byla testována souvislost jednotlivých složek ZRA-retrospektivní (emoční parentifikace u matky, instrumentální parentifikace, emoční parentifikace u otce) a potlačené a přehnané nárokovosti. Analýzy vycházely z hierarchických regresí podle dříve popsáných bloků. U přehnané nárokovosti se parentifikace neukázala jako významný prediktor. U potlačené nárokovosti se jako významná projevila pouze instrumentální parentifikace, přičemž na základě regresních koeficientů lze tento vztah hodnotit jako malý efekt. To se liší od předchozího očekávání, že emoční parentifikace bude mít silnější roli než instrumentální, jelikož autoři upozorňují, že emoční parentifikace může mít závažnější a dlouhodobější dopady než instrumentální (např. Hooper, 2007b). Ačkoliv je zřejmé, že se v praxi často obě formy parentifikace prolínají (např. Chase 1999). Možným vysvětlením je překryv emoční parentifikace s dimenzemi vazby (po jejich zařazení se unikátní efekt EM „rozpustí“), zatímco instrumentální složka může souviset s tišším prosazováním potřeb a „staženým“ nárokem typickým pro potlačenou nárokovost.

Korelačně v tomto souboru souvisela instrumentální parentifikace s potlačenou nárokovostí a slabší souvislost se objevila také u emoční parentifikace ze strany matky. Vůči přehnané nárokovosti se korelační vztahy neukázaly. To se liší od korelačního obrazu u (Tolmacz et al., 2024), kde parentifikace souvisí s oběma formami SRE-R. Ve schématu mediace (Tolmacz et al., 2024) parentifikace souvisí jak s přehnanou, tak s potlačenou nárokovostí. V mém modelu se však unikátní efekt parentifikace na přehnanou nárokovost neprokázal a u emoční složky parentifikace ani na potlačenou, což naznačuje, že po zohlednění attachmentu a kontrol může být část vztahu vysvětlena sdíleným rozptylem. Rozdíl by ale také mohl spočívat v metodě, jelikož Tolmacz et al. (2024) měřili parentifikaci pomocí PQ, kde je skór souhrnný, zatímco zde rozlišuji EM-matka, EM-otec a instrumentální. Proto by případně u potlačené nárokovosti rozdíl v signifikanci mohl souviset s tím, že signifikantní cesta parentifikace k potlačené nárokovosti ve schématu je tažena hlavně instrumentální

složkou parentifikace, která se i v mém modelu ukazuje jako specifický prediktor potlačené nárokovosti.

Hypotéza H1 tedy našla pouze dílčí podporu. Data poskytla evidenci pouze pro vztah předpokládaný v H1f – vyšší instrumentální parentifikace souvisela s vyšší potlačenou nárokovostí i při kontrole dimenzí partnerské vazby. Zatímco hypotézy H1a–H1e o souvislostech emoční parentifikace matky a otce s přehnanou a potlačenou nárokovostí podpořeny nebyly.

4.3 Interakční vliv parentifikace a attachment na vztahovou nárokovost

Hypotéza H3 předpokládala, že vztah mezi retrospektivně vnímanou parentifikací a vztahovou nárokovostí bude modifikován dimenzemi attachmentu, konkrétně, že úzkostnost a vyhýbavost posílí tento vztah. Toto bylo ověřeno pomocí interakčních členů parentifikace x attachment zařazených ve finálním bloku hierarchických regresí. Model jako celek byl signifikantní, avšak přidání interakčního bloku nevedlo k významnému zlepšení modelu. U přehnané nárokovosti žádná z jednotlivých interakcí nedosáhla statistické významnosti. Data tedy neposkytují podporu tomu, že by se vztah mezi parentifikací a přehnanou nárokovostí měnil v závislosti na úzkostnosti či vyhýbavosti.

U potlačené nárokovosti přidání interakčního členu rovněž nebylo významné, avšak interakce emoční parentifikace otce s vyhýbavou vazbou dosáhla okrajové statistické významnosti. Velikost tohoto interakčního efektu však odpovídala pouze malému efektu. Interpretaci tohoto výsledku je nutné chápat opatrně, protože interakční blok jako celek nezlepšil model a vzhledem k průřezovému designu nelze posuzovat směry souvislostí. Nicméně literatura naznačuje, že vztah otců a dcer může mít pro pozdější partnerské fungování specifickou roli. Například longitudinální výsledky White et al. (2024) ukazují, že otcové mohou ovlivňovat romantické fungování dcer jinak než matky. Zatímco u matek se nepřímý vliv objevoval přes akademickou maladaptaci, u otců se souvislost ukázala přes nižší sebevědomí a následně konfliktnější partnerské interakce. Dále Baggett et al. (2015) uvádějí, že retrospektivně vnímaná parentifikace otce je u mladých žen spojena s vyšší mírou vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti. Tento okrajový trend tak lze vnímat jako souladný s naznačenými poznatky o specifickém významu vztahu otec–dcera pro pozdější partnerské fungování, přičemž podpoření tohoto předpokladu by vyžadovalo další, v ideálním případě longitudinální výzkum. Souhrnně lze říci, že hypotéza H3 o moderujícím vlivu attachmentu nebyla jako celek podpořena. V části vztahující se k přehnané nárokovosti se nepodařilo prokázat žádný významný interakční efekt parentifikace a vazbové úzkostnosti či vyhýbavosti, zatímco v části týkající se potlačené nárokovosti se objevil pouze jeden okrajově

významný, velikostí malý interakční efekt emoční parentifikace otce s vazbovou vyhybavostí.

Vzhledem k tomu, že jiné studie poukazují spíše na zprostředkující roli citové vazby ve vztahu mezi rodinným kontextem a relačními postoji (např. Tolmacz et al. (2022); Shadach et al., 2018), je možné, že vhodnějším modelem by bylo uvažovat attachment jako mediátor spíše než moderátor. Tento předpoklad však vyžaduje samostatné ověření v budoucím výzkumu.

4.4 Odlišnost retrospektivních skóre emocionální parentifikace ze strany matky a ze strany otce

Hypotéza H4 předpokládala, že skóre retrospektivně vnímané emoční parentifikace se budou lišit mezi matkou a otcem. Pro ověření této hypotézy byl použit párový t-test. Byla pozorována signifikantně vyšší úroveň emoční parentifikace ze strany matky a velikost tohoto rozdílu odpovídala velkému efektu. Tento směr odpovídá dřívějším zjištěním např. Peris et al. (2008). Tento rozdíl zároveň zapadá do poznatků, že mateřská a otcovská parentifikace se mohou lišit nejen frekvencí, ale i svými dlouhodobými dopady (Schier et al., 2015), což naznačuje, že je vhodné tyto směry posuzovat odděleně. Hypotézu H4 tak lze považovat za jasně podpořenou. Retrospektivní skóre emoční parentifikace matky se ukázaly jako výrazně vyšší než skóre emoční parentifikace otce.

4.5 Praktické a teoretické implikace

Výsledky podporují představu Tolmacze (2011), že vztahová nárokovost může představovat součást vnitřních pracovních modelů vazby, jelikož obě dimenze nárokovosti se pojily s vazbovou úzkostností a přehnaná nárokovost i s vyhybavostí. U potlačené nárokovosti však role vyhybavosti tak výrazná nebyla, což může naznačovat, že v tomto vzorku není deaktivace vazebných potřeb tak těsně propojena s potlačováním nároků. Z výsledků vyplývá, že přehnaná a potlačená nárokovost nejsou vzájemně opačné projevy jednoho konstruktů, ale představují dva relativně nezávislé a kvalitativně odlišné způsoby vztahového fungování. Tento pohled je konzistentní s teoretickými východisky a zároveň jej podporují psychometrické charakteristiky české verze SRE-R, jejíž dvoudimenzionální struktura i reliabilita odpovídají originální škále. Výsledky dále naznačují, že instrumentální parentifikace je specificky spojena s potlačenou nárokovostí. Tento nálezný je zajímavý zejména proto, že většina autorů považuje za závažnější formu právě emoční parentifikaci (např. Hooper, 2007), kterou lze chápat jako hlubší narušení hranic a role dítěte. Nalezená souvislost potlačené nárokovosti především s instrumentální parentifikací může odrážet vývojový vzorec zvýšené odpovědnosti či „dluhu“, který se v dospělosti může projevit tendencí ztlumit vlastní

potřeby a požadavky. Naopak absence vztahu mezi parentifikací a přehnanou nárokovostí může naznačovat, že přehnaná nárokovost pravděpodobně nevyrůstá primárně z parentifikační zkušenosti, ale spíše z jiných raných podmínek. Tyto úvahy však přesahují možnosti průřezového designu a jejich ověření by vyžadovalo longitudinální výzkum. Výsledky zároveň podporují smysluplnost odděleného hodnocení parentifikace u matky a otce, protože oba směry mohou mít odlišnou dynamiku i dlouhodobé dopady. Výsledky tak naznačují, že vztahová nárokovost představuje konstrukt ukotvený v raných vztahových zkušenostech i aktuálních strategiích regulace blízkosti, přičemž přehnaná a potlačená nárokovost se formují rozdílnými mechanismy.

Zjištění této práce mohou být užitečná pro praxi poradenství a terapie, zejména při práci s oblastmi, které se ve výsledcích ukázaly jako relevantní pro projevy vztahové nárokovosti. U klientů s vyšší vztahovou úzkostností může být užitečné věnovat pozornost tomu, jak pracují se svými potřebami ve vztahu. Pozorované výsledky naznačují, že jejich nárokovost se nemusí projevovat jednotným způsobem, ale může nabývat různých forem. U osob s vyšší vyhýbavostí může být v rámci poradenství přínosné zaměřit se na oblast vyjadřování potřeb a očekávání, protože výsledky naznačují, že právě u této skupiny se častěji objevuje tendence k přehnaným nárokům. U osob s vyšší instrumentální parentifikací může být užitečné zaměřit se na práci s hranicemi a s formulováním vlastních potřeb, protože se u nich častěji objevuje tendence své nároky tlumit. Do preventivní i párové práce může být užitečné začlenit edukaci o tom, jak rané vztahové zkušenosti a strategie attachmentu ovlivňují pozdější práci s potřebami v partnerství, což může klientům pomoci lépe porozumět vlastním vzorcům nárokovosti. Uvedené implikace je nicméně vhodné interpretovat s opatrností, protože potvrzení těchto souvislostí by vyžadovalo další výzkum a průřezový design studie neumožňuje vyvozovat závěry o jejich směru.

4.6 Limity studie

Tato studie má několik omezení, která je třeba zohlednit. V některých modelech se objevily mírné odchylky od linearity a normality, které sice neukazovaly na závažné narušení statistických předpokladů, ale mohou do určité míry snižovat přesnost odhadů.

Listwise vylučování případů u chybějících dat vedlo ke snížení počtu pozorování, což vzhledem k vysokému počtu chybějících dat u proměnné spokojenosti ve vztahu mohlo ovlivnit sílu analýz a přispět k tomu, že některé slabší efekty nebyly zachyceny.

Jedním z hlavních limitů studie je retrospektivní charakter měření parentifikace, který může být ovlivněn paměťovým a perspektivním zkreslením. Vzpomínky na dětství mohou být do určité míry utvářeny aktuálním prožíváním a vztahem k rodičům, což může ovlivnit přesnost sebehodnocení. Také použití self-reportových měření může být zatíženo zkreslenými spojenými se subjektivním hodnocením, jako je sociální žádoucnost, idealizace vlastních vztahů. U proměnné spokojenosti se objevila vyšší míra

chybějících dat a její rozložení bylo výrazně zešíklené směrem k vyšším hodnotám. To může naznačovat, že ve vzorku mohli být nadreprezentováni respondenti, kteří své vztahy hodnotí převážně pozitivně. Přestože tyto charakteristiky nevylučují užití proměnné v analýzách, mohou do určité míry snižovat zobecnitelnost výsledků.

Dalším omezením je použití příležitostního náboru, jenž omezuje generalizaci nálezů a může být zatížen samovýběrovým zkreslením – například vyšším zastoupením osob, které mají k tématu vztahové psychologie bližší vztah nebo zkušenost.

Homogenní genderové složení vzorku by mohlo představovat další zkreslení. Jelikož výzkumu se účastnily pouze ženy, nelze závěry vztáhnout na muže a není možné posoudit případné genderové rozdíly v prožívání nárokovosti či v retrospektivní parentifikaci. Průřezový design neumožňuje posoudit časovou následnost ani kauzalitu, a tedy ani rozlišit, zda jsou určité rysy (např. úzkostnost či vyhýbavost) příčinou, nebo spíše důsledkem vztahové nárokovosti. Skutečnost, že data byla sbírána online, je rovněž limitem – respondenti mohli dotazník vyplňovat v různých podmínkách, bez kontroly nad porozuměním položkám či soustředěním během vyplňování. Online forma mohla také ovlivnit charakter vzorku, například větším zapojením osob aktivně využívajících sociální sítě. Tyto faktory mohou ovlivnit přesnost i zobecnitelnost výsledků a je vhodné jejich dopad v budoucím výzkumu omezit.

Výsledky mohou být rovněž ovlivněny dalšími psychologickými faktory, které nebyly ve studii zahrnuty (například citlivostí vůči odmítnutí). Tyto proměnné mohou spoluutvářet projevy vztahové nárokovosti a jejich nezahrnutí může omezovat úplnost interpretace.

Dalším omezením je, že analýzy nezahrnovaly délku vztahu. Některé klasické práce předpokládají, že plně rozvinuté vazebné pouto v partnerství vzniká obvykle až po delším období (např. kolem dvou let; Hazan & Zeifman (1994). Novější výzkumy však tuto hranici zpochybňují a ukazují, že vazebné funkce – jako proximity seeking, safe haven či secure base – se mohou objevovat již v prvních měsících vztahu (Hefferman et al., 2012).

Výsledky je proto nutné chápat s ohledem na tato omezení. Na druhou stranu je třeba zmínit, že reliabilita použitých škál byla velmi dobrá a podpořila interpretovatelnost výsledků, stejně jako konzistentní psychometrické vlastnosti české verze SRE-R. To zvyšuje důvěryhodnost zjištěných souvislostí navzdory výše uvedeným omezením.

4.7 Doporučení pro další výzkum

S ohledem na uvedená omezení se nabízí několik směrů pro budoucí výzkum. Za prvé by bylo vhodné rozšířit vzorek o muže prověřit, zda se projevy vztahové nárokovosti, attachmentu či retrospektivní parentifikace liší podle genderu. Dalším klíčovým doporučením je využití longitudinálního designu. Průřezová podoba této studie

neumožňuje určit, zda parentifikace předchází rozvoji určitých forem vztahové nárokovosti, nebo zda mohou být projevy nárokovosti formovány i odlišnými faktory, které retrospektivní hodnocení dětství dále ovlivňují. Longitudinální výzkum by umožnil sledovat vývoj vztahové nárokovosti v čase a identifikovat možné vývojové sekvence mezi parentifikací, attachmentem a nárokovostí. Za třetí by bylo přínosné věnovat pozornost rozdílům mezi matkou a otcem při formování parentifikačních zkušeností. Výsledky této práce naznačují, že parentifikace od matky a od otce nemusí mít totožné souvislosti. Celkově tedy další výzkum může přispět k hlubšímu porozumění mechanismům, které formují přehnanou a potlačenou nárokovost, a také ověřit, zda se na jejich utváření podílejí i jiné rané nebo současné vztahové zkušenosti, které nebyly v této studii zahrnuty.

4.8 Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit, jak se v mladé dospělosti propojují rané zkušenosti parentifikace, partnerskou citovou vazbu a dvě formy vztahové nárokovosti.

Hlavním přínosem studie je, že se zaměřuje na oblast, které byla dosud věnována jen omezená pozornost. Zohledňuje současně specifické formy parentifikace, rozlišení přehnané a potlačené nárokovosti a partnerskou citovou vazbu u mladých žen. Tím rozvíjí dosavadní koncept vztahové nárokovosti a zasazuje jej do širšího rámce vývojových a vztahových souvislostí.

Zjištění ukázala, že přehnaná nárokovost souvisí s vyšší úrovní vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti, zatímco potlačená nárokovost se pojí zejména s úzkostností a s vyšší instrumentální parentifikací. Emoční parentifikace se v tomto souboru jako samostatný prediktor neuplatnila, avšak její vyšší míra byla uváděna u matek než u otců. Z hlediska hypotéz to znamená, že se podpořila zejména očekávání týkající se vazby a instrumentální parentifikace, zatímco souvislosti emoční parentifikace s oběma formami nárokovosti po zahrnutí vazby nebyly podpořeny a interakční vliv parentifikace a vazby se ukázal jako omezený. Výsledky tak naznačují, že přehnaná a potlačená nárokovost představují dvě relativně odlišné trajektorie vztahového fungování, které mohou vycházet z rozdílných vývojových zkušeností.

Současně poukazují na to, že instrumentální parentifikace může být jedním z faktorů, které se pojí s potlačováním vlastních potřeb v partnerském kontextu, a to i po zohlednění dimenzí vazby.

Vzhledem k průřezovému designu, povaze vzorku i použitým metodám je však třeba tato zjištění chápat jako první krok, který by měl být dále ověřován v longitudinálních studiích a různých populacích. Přesto mohou předložené výsledky poskytnout užitečný rámec pro další práci s tématem nárokovosti v poradenské a terapeutické praxi, zejména při porozumění tomu, jak rané pečovatelské zkušenosti a vzorce attachmentu souvisí s formováním přehnané a potlačené nárokovosti.

Použité zdroje

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment*. Hillsdale, NJ: Earlbaum.
- Baggett, E., Shaffer, A., & Muetzelfeld, H. (2015). Father–daughter parentification and young adult romantic relationships among college women. *Journal of Family Issues*, 36(6), 760–783. <https://doi.org/10.1177/0192513X13499759>
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147–178. <https://doi.org/10.1177/0265407590072001>
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226–244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Boszonnenyi-Nagy, I., & M. Spark, G. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in inter-generational family therapy*. Hagerstown, MD: Harper & Row.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Volume I, Attachment*. Recording for the Blind & Dyslexic.
- Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., & Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure. *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29–45. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8301_04
- Çetin Demirtaş, S., Yeşiloğlu, C., & Tamam, L. (2025). Relationship between childhood parentification, adult attachment styles, and addiction: A review. *Bağımlılık Dergisi*, 26(4), 524–538. <https://doi.org/10.51982/bagimli.1721080>
- Chase, N. D. (1999). *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in Adulthood: Recent Developments, Emerging Debates, and Future Directions, *Annual Review of Psychology*, 50, 401-422. <https://doi.org/https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102813>
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships-relationship structures questionnaire: A method for

- assessing attachment orientations across relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615–625. <https://doi.org/10.1037/a0022898>
- Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350–365. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.2.350>
- Freud, S. (1963). Some character-types met with in psycho-analytic work. In *Papers on metapsychology and other works* (Vol. 14). The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud.
- González-Ortega, E., Orgaz, B., Vicario-Molina, I., & Fuertes, A. (2021). Adult attachment, conflict resolution style and relationship quality among spanish young-adult couples. *Spanish Journal of Psychology*, 5, 1–9. <https://doi.org/10.1017/SJP.2021.4>
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 283–296. <https://doi.org/10.4324/9781351153683-17>
- Hazan, C., & Zeifman, D. (1994). Sex and the psychological tether. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Attachment Processes in Adulthood* (pp. 151–180). Jessica Kingsley Publishers.
- Heffernan, M. E., Fraley, R. C., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2012). Attachment features and functions in adult romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(5), 671–693. <https://doi.org/10.1177/0265407512443435>
- Hesse, E. (1999). The adult attachment interview: historical and current perspectives. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications* (pp. 395–433). Guilford Press.
- Hooper, L. M. (2007a). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal of Mental Health Counseling*, 29(4), 322–337. <https://doi.org/10.17744/mehc.29.4.48511m0tk22054j5>
- Hooper, L. M. (2007b). The Application of Attachment Theory and Family Systems Theory to the Phenomena of Parentification. *The Family Journal*, 15(3), 217–223. <https://doi.org/10.1177/1066480707301290>
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A., & Hannah, N. J. (2011). The parentification inventory: Development, validation, and cross-validation. *American Journal of*

- Family Therapy*, 39(3), 226–241.
<https://doi.org/10.1080/01926187.2010.531652>
- Hooper, L. M., & Wallace, S. A. (2009). Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy*, 32(1), 52–68. <https://doi.org/10.1007/s10591-009-9103-9>
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth: The struggle toward self-realization*. W. W. Norton & Co., Inc.
- Jacobson, E. (1959). The “exceptions”: An elaboration of Freud’s character study. In *The Psychoanalytic Study of the Child* (Vol. 14, Issue 1). The Psychoanalytic Study of the Child. <https://doi.org/10.1080/00797308.1959.11822826>
- Jurkovic, G. J. (1997). *The plight of the parentified child*. New York: Brunner Mazel, Inc.
- Kerig, P. K. (2005). Revisiting the Construct of Boundary Dissolution: A Multidimensional Perspective, *Journal of Emotional Abuse*, 5(2/3), 5-42
- Kriegman, G. (1983). *Entitlement attitudes: Psychosocial and therapeutic implications*. Journal of the American Academy of Psychoanalysis.
- Macfie, J., Brumariu, L. E., & Lyons-Ruth, K. (2005). Parent-child role-confusion: A critical review of an emerging concept. *Developmental Review*, 36, 34–57.
<https://doi.org/10.1016/j.dr.2015.01.002>
- Madden, A. R., & Shaffer, A. (2016). The Relation Between Parentification and Dating Communication: The Role of Romantic Attachment-Related Cognitions. *Family Journal*, 24(3), 313–318. <https://doi.org/10.1177/1066480716648682>
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In J. Solomon, D. Cicchetti, & E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research, and Intervention* (pp. 121–160). University of Chicago Press.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mosannenzadeh, F., Luijten, M., Maclejewski, D. F., Wiewel, G. V., & Karremans, J. C. (2024). Adult Attachment and Emotion Regulation Flexibility in Romantic Relationships. *Behavioral Sciences*, 14(9). <https://doi.org/10.3390/bs14090758>

- Moses, R., & Moses-Hrushovski, R. (1990). Reflections on the sense of entitlement. *Psychoanalytic Study of the Child*, 45, 61–78.
<https://doi.org/10.1080/00797308.1990.11823511>
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 45(1), 141–151.
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., & Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 22(4), 633–642.
<https://doi.org/10.1037/a0012792>
- Pietromonaco, P. R., & Beck, L. A. (2015). Attachment processes in adult romantic relationships. In M. Mikulincer, P. R. Shaver, J. F. Dovidio, & J. A. Simpson (Eds.), *APA handbook of personality and social psychology: Vol. 3. Interpersonal relations*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14344-002>
- Pivodová, L., Daňsová, P., & Lacinová, L. (2020). Dotazník zmatení rolí pro adolescenty: Sdělení o vývoji sebesposuzovací metody 1. *Testforum. Praha: Českomoravská Psychologická Společnost*.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.5817/TF2020-13-12647>
- Schier, K., Herke, M., Nickel, R., Egle, U. T., & Hardt, J. (2015). Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1307–1321.
<https://doi.org/10.1007/s10826-014-9938-z>
- Shadach, E., Rappaport, S., Dollberg, D., Tolmacz, R., & Levy, S. (2018). Relational entitlement, early recollections of parental care, and attachment Orientation. *Current Psychology*, 37(4), 781–791. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9559-y>
- Shaver, P. R., & Bartholomew, K. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 25–45). Guilford Press. <https://www.researchgate.net/publication/301325948>
- Sironová, A., Cígler, H., Jezek, S., & Lacinová, L. (2020). Psychometric characteristics of the ECR-RS, structure of the relationship between global and specific attachment - cross-validation of the results using the czech and original versions of the ECR-RS. *Studia Psychologica*, 62(4), 291–313.
<https://doi.org/10.31577/SP.2020.04.806>

- Tolmacz, R. (2011). Sense of entitlement in couple relationships: An attachment theory perspective. *American Journal of Psychoanalysis*, 71(1), 37–57. <https://doi.org/10.1057/ajp.2010.40>
- Tolmacz, R., Bachner-Melman, R., Lev-Ari, L., & Almagor, K. (2022). Interparental conflict and relational attitudes within romantic relationships: The mediating role of attachment orientations. *Journal of Social and Personal Relationships*, 39(6), 1648–1668. <https://doi.org/10.1177/02654075211061617>
- Tolmacz, R., Hasson, S., Cohen, M., & Mikulincer, M. (2024). Parentification and satisfaction of psychological needs in romantic relationships: The mediating role of relational attitudes. *Family Relations*, 74(1), 308–322. <https://doi.org/10.1111/fare.13094>
- Tolmacz, R., Lev-Ari, L., & Bachner-Melman, R. (2021). Refining the assessment of entitlement in romantic relationships: The sense of relational entitlement scale—revised (SRE-R). *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.744618>
- Tolmacz, R., & Mikulincer, M. (2011). The sense of entitlement in romantic relationships-scale construction, factor structure, construct validity, and its associations with attachment orientations. *Psychoanalytic Psychology*, 28(1), 75–94. <https://doi.org/10.1037/a0021479>
- Van Parys, H., Bonnewyn, A., Hooghe, A., De Mol, J., & Rober, P. (2015). Towards understanding the child's experience in the process of parentification: Young adults' reflections on growing up with a depressed parent. *Journal of Marital and Family Therapy*. <https://doi.org/doi:10.1111/jmft.12087>
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., & Crowell, J. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71(3), 684–689. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00176>
- White, A. C., Diggs, O. N., & Neppl, T. K. (2024). Father and mother harsh parenting and adult romantic relationships over time: Individual behavior during adolescence. *Journal of Family Psychology*, 38(5), 775–785. <https://doi.org/10.1037/fam0001245>

PŘÍLOHA A – Tematické porovnání položek ZRA s položkami Parentification Questionnaire (PQ) a Parentification Inventory (PI)

Tabulka P1 uvádí příklady položek z Dotazníku zmatení rolí pro adolescenty (ZRA; Pivodová et al., 2020) a jejich tematické ekvivalenty ve škálách Parentification Questionnaire (PQ; Jurkovic & Thirkield 1998) a Parentification Inventory (PI; Hooper et al., 2011). Porovnání má ilustrační charakter – nejde o přesné ekvivalenty položek, ale o obsahovou blízkost, která ukazuje, že nástroje se zaměřují na srovnatelné oblasti parentifikační zkušenosti.

Tabulka P 1 - Tematické porovnání položek ZRA, PQ a PI

Položky ZRA	Položky PQ	Položky PI
Pokud mámu něco trápilo, utěšoval/a jsem ji.	At times I felt I was the only one my mother or father could turn to	I was expected to comfort my parents when they were sad or having emotional difficulties.
Máma se mně chodila svěřovat se svými starostmi.	It seemed like family members were always bringing me their problems	I often helped solve problems between my parents (or adult caregivers in my family). I was expected to comfort my parents when they were sad or having emotional difficulties.
Pomáhal/a jsem rodinným příslušníkům s úkoly, na které nestačili (např. sourozencům s domácími úkoly, babičce s nákupem, mámě se žehlením).	I was frequently responsible for the physical care of some member of my family (e.g., washing, feeding, or dressing him or her). I helped my brothers or sisters a lot with their homework.	I had no time to be happy or sad because I had to care for family members. I was responsible for making sure that my siblings went to bed every night.
Uklízel/a jsem po sobě i po ostatních (např. po mladším sourozenci, po rodičích), nebo jsem vykonával/a domácí práce za ostatní (např. vařil/a, pral/a).	I often did the family's laundry	I was asked to complete the grocery shopping more than any other family member. I was in charge of doing the laundry for the family most days of the week.
Býval/a jsem zodpovědný/á za péči o člena rodiny (např. umývání, krmení, oblékání sourozence; pomoc nemocným rodičům či prarodičům).	I was frequently responsible for the physical care of some member of my family (e.g., washing, feeding, or dressing him or her)	I was responsible for helping my siblings complete their work. I was the primary person who disciplined my siblings.

PŘÍLOHA A – TEMATICKÉ POROVNÁNÍ POLOŽEK ZRA S POLOŽKAMI PARENTIFICATION
QUESTIONNAIRE (PQ) A PARENTIFICATION INVENTORY (PI)

Často jsem měl/a pocit, že se rodina bez mojí pomoci nemohla obejít.	I often felt that my family could not get along without me.	I was the first person family members turned to. I serve in the role of referee in my family.
Někdy jsem rodičům vypomáhal/a s penězi (např. nakoupil/a ze svých úspor, peníze rodičům půjčil/a).	I helped manage my family's financial affairs (e.g., making decisions about purchases or paying bills).	I worked and contributed to the family finances.

PŘÍLOHA B – Pilotáž

Tato příloha shrnuje postup a výsledky pilotního ověření retrospektivní verze Dotazníku zmatení rolí pro adolescenty (ZRA; Pivodová et al., 2020) a české verze dotazníku vztahové nárokovosti (SRE-R; Tolmacz et al. (2021). Cílem pilotáže bylo posoudit srozumitelnost položek, ověřit vnitřní konzistenci subškál a orientačně zhodnotit faktorovou strukturu škály. Vzhledem k velmi malému n (39) mohou být odhady nestabilní, je proto třeba brát výsledky jako orientační. Stabilita struktury byla ověřena primárně až v hlavním souboru

B.1 Pilotní ověření retrospektivní verze ZRA

Reliabilita subškál parentifikace

Tabulka P1 uvádí hodnoty Cronbachova koeficientu α pro jednotlivé subškály retrospektivní verze ZRA na pilotním vzorku ($n = 40$). Všechny subškály dosáhly uspokojivé vnitřní konzistence.

Tabulka P 2 - Reliabilita škál parentifikace (ZRA, pilotní vzorek, $n = 39$)

Ukazatel	Cronbachova α	SD	95% CI Dolní	95% CI Horní
EP - matka	0,845	0,041	0,765	0,925
IP	0,875	0,042	0,792	0,957
EP - otec	0,882	0,058	0,768	0,996

Poznámka. EP = emoční parentifikace, IP = instrumentální parentifikace, SD = směrodatná odchylka odhadu; 95 % CI = 95% interval spolehlivosti odhadu Cronbachova α . = 95 % interval spolehlivosti odhadu Cronbachova α .

Explorační faktorová analýza parentifikace (orientační)

Byla provedena explorační faktorová analýza, jejímž cílem bylo ověřit, zda retrospektivní verze zachovává třífaktorovou strukturu odpovídající teoretickému modelu (instrumentální parentifikace, emoční parentifikace – matka, emoční parentifikace – otec). Vzhledem k malému rozsahu pilotního vzorku je třeba výsledky chápat orientačně.

Test dobré shody ukázal omezený model fit, $\chi^2(52) = 90,09$; $p < ,001$. Vzhledem k velmi malému rozsahu pilotního vzorku jsou však tyto výsledky pouze orientační a mohou být zkreslené nestabilitou odhadů.

Tabulka P 3 - Faktorová zatížení položek retrospektivní verze ZRA (pilotní vzorek, n = 39)

Faktorová zatížení	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Jedinečnost
IP_3	0,986			0,200
IP_5	0,903			0,255
IP_2	0,730			0,464
IP_4	0,672			0,277
IP_1	0,531			0,624
IP_6	0,491			0,518
EP- otec_2		0,905		0,140
EP- otec_3		0,808		0,339
EP- otec_4		0,745		0,387
EP- otec_1		0,734		0,444
EP- matka_2			0,966	0,114
EP- matka_3			0,825	0,427
EP- matka_1			0,778	0,216
EP- matka_4			0,491	0,628

Poznámka. rotace: promax; EP = emoční parentifikace, IP = instrumentální parentifikace.

Faktorová zatížení položek jsou uvedena v Tabulce P3. Položky se jasně seskupily do tří faktorů odpovídajících teoretickému členění škály: první faktor nesl položky instrumentální parentifikace, druhý faktor položky emoční parentifikace matky a třetí faktor položky emoční parentifikace otce. Zatížení hlavních položek na svém faktoru se pohybovala přibližně v rozmezí 0,49–0,99.

Tabulka P 4 - Charakteristiky faktorů škály ZRA (pilotní vzorek, n = 39)

	Vlastní číslo (Eigenvalue) (nerot.)	Podíl rozptylu (nerot.)	Kumulativní podíl rozptylu (nerot.)	Součet čtverců zatížení (rot.)	Podíl rozptylu (rot.)	Kumulativní (rot.)
Faktor 1	5,052	0,361	0,361	3,416	0,244	0,244
Faktor 2	2,332	0,167	0,527	2,787	0,199	0,443
Faktor 3	1,581	0,113	0,64	2,762	0,197	0,64

Tři faktory s vlastním číslem (eigenvalue) větším než 1 – 5,05, 2,33 a 1,58 – dohromady vysvětlily 64,0 % rozptylu položek (viz Tabulka PX). První faktor odpovídal instrumentální parentifikaci a nesl položky QP_I_1–QP_I_6, druhý faktor odpovídal emoční parentifikaci matky (položky QP_ET_1–QP_ET_4) a třetí faktor emoční parentifikaci otce (položky QP_EM_1–QP_EM_4).

Výsledky naznačují, že položky v pilotním vzorku přiměřeně reprezentují zamýšlené tři dimenze parentifikace, i když definitivní ověření faktorové struktury je vzhledem k malému vzorku vhodné opírat spíše o analýzy v hlavním výzkumném souboru.

B.2 Pilotní ověření české verze SRE-R

Reliabilita přehnané a potlačené nárokovosti

V pilotním vzorku byla ověřena vnitřní konzistence české verze škály SRE-R. Tabulka P5 uvádí hodnoty Cronbachova koeficientu α pro subškály přehnané a potlačené nárokovosti. Obě subškály dosáhly dobré vnitřní konzistence.

Tabulka P 5 - Reliabilita škál vztahové nárokovosti (SRE-R, pilotní vzorek, n = 39)

Ukazatel	Cronbachova α	SD	95% Dolní	CI	95% Horní	CI
Přehnaná nárokovost	0,853	0,032	0,79		0,916	
Potlačená nárokovost	0,871	0,031	0,810		0,931	

Poznámka. α = Cronbachova koeficient vnitřní konzistence; SD = směrodatná odchylka odhadu; 95% CI = 95% interval spolehlivosti odhadu Cronbachova α . = 95% interval spolehlivosti odhadu Cronbachova α .

Explorační faktorová analýza vztahové nárokovosti (orientační)

Tabulka P 6 - Faktorová zatížení položek škály SRE-R (pilotní vzorek, n = 39)

Faktorové zatížení	Faktor 1	Faktor 2	Jedinečnost
Potlačená nárokovost_4	0,846		0,258
Potlačená nárokovost_9	0,812		0,343
Potlačená nárokovost_14	0,733		0,455
Potlačená nárokovost_11	0,680		0,539
Potlačená nárokovost_8	0,670		0,532
Potlačená nárokovost_10	0,656		0,571
Potlačená nárokovost_13	0,587		0,655
Přehnaná nárokovost_1		0,919	0,154
Přehnaná nárokovost_12		0,797	0,367
Přehnaná nárokovost_2		0,716	0,466
Přehnaná nárokovost_6		0,621	0,615
Přehnaná nárokovost_3		0,603	0,627
Přehnaná nárokovost_5		0,576	0,668
Přehnaná nárokovost_7		0,513	0,685
Přehnaná nárokovost_15		0,489	0,756

Pozn. rotace: promax

První faktor odpovídal potlačené vztahové nárokovosti a nesl sedm položek (Potlačená nárokovost_4, _9, _14, _11, _8, _10, _13) s faktorovými zatíženími přibližně v rozmezí 0,59–0,85. Druhý faktor zachycoval přehnanou nárokovost a sdružoval osm položek (Přehnaná nárokovost_1, _12, _2, _6, _3, _5, _7, _15), jejichž faktorová zatížení se pohybovala zhruba v intervalu 0,49–0,92. Relativně vysoké hodnoty faktorových zatížení a

přijatelné hodnoty jedinečnosti naznačují, že jednotlivé položky v pilotním vzorku adekvátně reprezentují obě dimenze přehnané a potlačené vztahové nárokovosti, avšak závěry je vhodné činit až na základě analýz v hlavním výzkumném vzorku.

Tabulka P 7 - Charakteristiky faktorů škály SRE-R (pilotní vzorek, n = 39)

	Vlastní číslo (Eigenvalue) (nerot.)	Podíl rozptylu (nerot.)	Kumulativní podíl rozptylu (nerot.)	Součet čtverců zatížení (rot.)	Podíl rozptylu (rot.)	Kumulativní (rot.)
Faktor 1	3,726	0,248	0,248	3,691	0,246	0,246
Faktor 2	3,583	0,239	0,487	3,618	0,241	0,487

Dva faktory s vlastním číslem (eigenvalue) větším než 1 – 3,73 a 3,58 – dohromady vysvětlily 48,7 % rozptylu položek (viz Tabulka P7). Tento podíl vysvětlené variance odpovídá očekávané dvoufaktorové struktuře škály SRE-R a je v pilotním vzorku považovatelný za adekvátní s ohledem na rozsah dat.

B.3 Závěr pilotáže

Pilotní studie ukázala, že retrospektivní verze ZRA i česká verze SRE-R vykazují v pilotním vzorku uspokojivou až dobrou vnitřní konzistenci a orientačně potvrzují předpokládanou faktorovou strukturu. Vzhledem k malému rozsahu pilotního souboru je však třeba považovat výsledky pouze za orientační. Finální posouzení psychometrických vlastností škál bylo proto provedeno až na hlavním výzkumném vzorku, který umožňuje stabilnější odhady faktorové struktury i reliabilit.

Příloha C – Faktorová analýza hlavního vzorku

Tato příloha uvádí kompletní tabulkové výstupy exploračních faktorových analýz provedených na hlavním výzkumném vzorku. Interpretace faktorových struktur je popsána v metodické části.

C.1 Explorační faktorová analýza parentifikace

Tabulka P 8 - Faktorová zatížení položek škály ZRA (hlavní vzorek, n = 421)

Faktorové zatížení	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Jedinečnost
IP_4	0,823			0,306
IP_Q_3	0,816			0,4
IP_2	0,765			0,45
IP_1	0,678			0,559
IP_5	0,635			0,552
IP_6	0,42			0,761
EP- matka_2		0,94		0,199
EP- matka_3		0,771		0,381
EP- matka_1		0,683		0,434
EP- matka_4		0,565		0,688
EP- otec_3			0,832	0,326
EP- otec_2			0,816	0,339
EP- otec_4			0,601	0,637
EP- otec_1			0,591	0,604

Poznámka. rotace: promax; EP = emoční parentifikace, IP = instrumentální parentifikace.

Tabulka P 9 - Charakteristiky faktorů škály ZRA (pilotní vzorek, n = 421)

	Vlastní číslo (Eigenvalue) (nerot.)	Podíl roz- ptylu (ne- rot.)	Kumulativní podíl rozptylu (nerot.)	Součet čtverců zatížení (rot.)	Podíl roz- ptylu (rot.)	Kumulativní (rot.)
Faktor 1	4,399	0,314	0,314	2,996	0,214	0,214
Faktor 2	1,749	0,125	0,439	2,279	0,163	0,377
Faktor 3	1,216	0,087	0,526	2,089	0,149	0,526

C.2 Explorační faktorová analýza attachmentové vazby

Tabulka P 10 - Faktorová zatížení položek škály ECR (hlavní vzorek, n = 427)

Faktorové zatížení	Faktor 1	Faktor 2	Jedinečnost
Vazbová vyhýbavost_Q2	0,943		0,214
Vazbová vyhýbavost_Q3	0,916		0,253
Vazbová vyhýbavost_Q5	0,679		0,474
Vazbová vyhýbavost_Q1	0,629		0,64
Vazbová vyhýbavost_Q4	0,588		0,55
Vazbová vyhýbavost_Q6	0,56		0,605
Vazbová úzkostnost_Q9		0,986	0,126
Vazbová úzkostnost_Q8		0,805	0,402
Vazbová úzkostnost_Q7		0,734	0,294

Poznámka. rotace: promax

Tabulka P 11 - Charakteristiky faktorů škály ECR (pilotní vzorek, n = 427)

	Vlastní číslo (Eigenvalue) (nerot.)	Podíl roz- ptylu (ne- rot.)	Kumula- tivní podíl rozptylu (nerot.)	Součet čtverců zatí- žení (rot.)	Podíl roz- ptylu (rot.)	Kumula- tivní (rot.)
Faktor 1	3,98	0,442	0,442	3,249	0,361	0,361
Faktor 2	1,461	0,162	0,605	2,192	0,244	0,605

C.3 Explorační analýza nárokovosti ve vztazích

Tabulka P 12 - Faktorová zatížení položek škály SRE-R (hlavní vzorek, n = 416)

Faktorové zatížení	Faktor 1	Faktor 2	Jedinečnost
N_Q4_Pot	0,845		0,267
N_Q9_Pot	0,829		0,318
N_Q10_Pot	0,809		0,35
N_Q14_Pot	0,779		0,368
N_Q11_Pot	0,766		0,414
N_Q13_Pot	0,697		0,52
N_Q8_Pot	0,604		0,605
N_Q12_Přeh		0,822	0,323
N_Q2_Přeh		0,782	0,392
N_Q5_Přeh		0,778	0,394
N_Q1_Přeh		0,719	0,488
N_Q15_Přeh		0,682	0,524
N_Q3_Přeh		0,668	0,523
N_Q6_Přeh		0,639	0,578
N_Q7_Přeh		0,575	0,668

Poznámka. rotace: promax

Tabulka P 13 - Charakteristiky faktorů škály SRE-R (pilotní vzorek, n = 416)

	Vlastní číslo (Eigenvalue) (nerot.)	Podíl roz- ptylu (ne- rot.)	Kumulativní podíl roz- ptylu (ne- rot.)	Součet čtverců zatí- žení (rot.)	Podíl roz- ptylu (rot.)	Kumulativní (rot.)
Faktor 1	4,686	0,312	0,312	4,148	0,277	0,277
Faktor 2	3,582	0,239	0,551	4,12	0,275	0,551

Příloha D – Použité škály

D.1 Retrospektivní verze dotazníku zmatení rolí (ZRA)

Možnosti:

1. Úplně to na mě sedí
2. Spíš to na mě sedí
3. Někdy to na mě sedělo, někdy ne
4. Spíš to na mě nesedí
5. Vůbec to na mě nesedí

Subškála – Emoční parentifikace matka

Zadání

Na dětství si každý vzpomíná trochu jinak a každá rodina fungovala po svém. V následujících výročích nás zajímá, jak zpětně hodnotíte, jak to u vás doma bývalo. U každého tvrzení označte, do jaké míry vás tehdy vystihovalo. Pokud jste nevyrostaly s matkou, vztahujte prosím své odpovědi k osobě, která ve vašem dětství plnila roli matky.

Tabulka P 14 - Položky subškály emoční parentifikace - matka (ZRA-retro)

Položka	Znění
EP - matka_1	Máma ode mě chtěla poradit ve věcech, o kterých si myslím, že se měla radit s tátou, nebo s jinými dospělými.
EP - matka_2	Máma se mně chodila svěřovat se svými starostmi.
EP - matka_3	Pokud mámu něco trápilo, utěšoval/a jsem ji.
EP - matka_4	Když mámě táta chyběl, nahrazovala jeho přítomnost mnou (např. dívali/y jsme se na filmy, které se líbí mámě, objala mě, když jí bylo smutno...).

Poznámka. EP - matka = položky subškály emoční parentifikace ve vztahu k matce.

Subškála – Emoční parentifikace otec**Zadání**

Následující část se bude týkat vašeho vztahu s otcem a toho, jak jste ho v dětství prožívaly. Pokud jste s otcem nevyrostaly, vztahujte prosím své odpovědi k osobě, která ve vašem dětství plnila roli otce.

Tabulka P 15 - Položky subškály emoční parentifikace – otec (ZRA-retro)

Položka	Znění
EP – otec_1	Táta ode mě chtěla poradit ve věcech, o kterých si myslím, že se měla radit s tátou, nebo s jinými dospělými.
EP – otec_2	Táta se mně chodila svěřovat se svými starostmi.
EP – otec_3	Pokud tátou něco trápilo, utěšoval/a jsem ji.
EP – otec_4	Když táta mámě chyběl, nahrazovala jeho přítomnost mnou (např. dívali/y jsme se na filmy, které se líbí mámě, objala mě, když jí bylo smutno...).

Poznámka. EP – otec = položky subškály emoční parentifikace ve vztahu k otci.

Subškála – Instrumentální parentifikace**Zadání**

I na této straně se budeme ptát, jak to u vás doma v minulosti fungovalo...

Tabulka P 16 - Položky subškály instrumentální parentifikace (ZRA-retro)

Položka	Znění
IP_1	Pomáhal/a jsem rodinným příslušníkům s úkoly, na které nestačili (např. sourozencům s domácími úkoly, babičce s nákupem, mámě se žehlením).
IP_2	Uklízel/a jsem po sobě i po ostatních (např. po mladším sourozenci, po rodičích), nebo jsem vykonával/a domácí práce za ostatní (např. vařil/a, pral/a).
IP_3	Býval/a jsem zodpovědný/á za péči o člena rodiny (např. umývání, krmení, oblékání sourozence; pomoc nemocným rodičům či prarodičům).

IP_4	Často jsem měl/a pocit, že se rodina bez mojí pomoci nemohla obejít.
IP_5	Nastávaly situace, kdy jsem přebíral/a za rodiče zodpovědnost (např. vyřizoval/a platby za domácnost, pomáhal/a jim v jejich zaměstnání).
IP_6	Někdy jsem rodičům vypomáhal/a s penězi (např. nakoupil/a ze svých úspor, peníze rodičům půjčil/a).

Poznámka. IP = položky subškály instrumentální parentifikace.

D.2 Škála partnerské vazby ECR-RS(partner)

Možnosti:

1. Rozhodně nesouhlasím
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
7. Rozhodně souhlasím

Zadání

Následující tvrzení se týkají toho, jak se ve vztahu se svým partnerem cítíte. Odpovídejte prosím podle toho, jak své prožívání vztahu vnímáte. Neexistují správné ani špatné odpovědi – vyberte vždy tu, která vás nejlépe vystihuje.

Tabulka P 17 - Položky škály partnerské vazby ECR-RS (partner)

Položka	Znění
ECR_1	Pomáhá mi, když se v případě potřeby mohu obrátit na mého partnera.
ECR_2	Obvykle s partnerem prodiskutuji své problémy a starosti.
ECR_3	S mým partnerem všechno prodebatuji.
ECR_4	Připadá mi snadné se spoléhat na mého partnera.

ECR_5	Necítím se dobře, když se mám svěřovat mému partnerovi.
ECR_6	Raději partnerovi nedávám najevo, jak se v hloubi duše cítím.
ECR_7	Často si dělám starosti, že na mně mému partnerovi skutečně nezáleží.
ECR_8	Bojím se, že mě můj partner může opustit.
ECR_9	Trápím se tím, že o mě partner nebude stát tak, jak já stojím o něj.

Poznámka. ECR_1-ECR_9 = položky škály partnerské vazby ve vztahu k partnerovi.

D.3 Škála vztahové nárokovosti SRE-R (česká verze)

Možnosti:

1. Úplně to na mě sedí
2. Spíš to na mě sedí
3. Někdy to na mě sedělo, někdy ne
4. Spíš to na mě nesedí
5. Vůbec to na mě nesedí

Zadání

Ve vztahu se přirozeně objevují různé pocity, potřeby a očekávání, které v nás vyvolává chování partnera. Níže najdete tvrzení, která tyto prožitky popisují. Označte, nakolik pro vás právě teď platí. Neexistují správné ani špatné odpovědi. Stačí zvolit možnost, která je vám nejbližší.

Tabulka P 18 - Položky škály vztahové nárokovosti SRE-R - česká verze

Položka	Znění
SRE_R_CZ_1	Když mě partner rozzlobí, někdy lituji, že nemám jiného partnera.
SRE_R_CZ_2	Trávím hodně času přemýšlením o partnerových nedostacích.
SRE_R_CZ_3	Když mi partner ublíží, okamžitě mě zaplaví pocity nedůvěry vůči němu.

SRE_R_CZ_4	Často mám pocit, že si partner zaslouží někoho lepšího než jsem já.
SRE_R_CZ_5	Někdy mám vůči partnerovi spoustu výhrad.
SRE_R_CZ_6	Když mě partner frustruje, velmi se rozzlobím.
SRE_R_CZ_7	Když mě partner frustruje, mám pocit, že si to nezasloužím.
SRE_R_CZ_8	Když mě partner pochválí, obvykle věřím, že si tu pochvalu nezasloužím.
SRE_R_CZ_9	Myslím si, že si partner zaslouží někoho úspěšnějšího než jsem já.
SRE_R_CZ_10	Často zvažuji, zda si zasloužím tak skvělého partnera.
SRE_R_CZ_11	Mám pocit, že si partner zaslouží víc, než ode mě dostává.
SRE_R_CZ_12	Když mě partner frustruje, někdy přemýšlím o ukončení vztahu.
SRE_R_CZ_13	Někdy si myslím, že mě partner miluje víc, než si zasloužím.
SRE_R_CZ_14	Někdy mám pocit, že pro partnera nejsem dost dobrá.
SRE_R_CZ_15	Někdy jsem na partnera naštvanější než na jiné lidi.

Poznámka. SRE_R_CZ_1–SRE_R_CZ_15 = položky české verze škály vztahové nárokovosti.